

СТЕНОГРАМА

спільного засідання комітетів Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу, з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва і з питань гуманітарної та інформаційної політики

28 квітня 2022 року

Веде засідання голова Комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу КЛИМПУШ-ЦИНЦАДЗЕ І.О.

ГОЛОВУЮЧА. Вітаю, колеги! Ми зараз почекаємо, щоб підключалися члени всіх комітетів. Мене чути?

НАЛИВАЙЧЕНКО В.О. Вітаємо! Раді вас бачити і чути.

_____. Так, Іванно, все добре.

_____. Так, Іванко, привіт.

ГОЛОВУЮЧА. Привіт.

Я знаю, що там закінчують засідання колеги з Комітету в закордонних справах, я думаю, що ми їх дочекаємося пару хвилин, 2-3 хвилини, і тоді почнемо.

Я би просила, може, секретаріат нашого комітету дати знати, чи підключилися колеги вже з Комітету у закордонних справах.

_____. Доброго дня, шановні народні депутати. Так, пан Мережко, пані Іонова і ще кілька депутатів вже підключені.

ГОЛОВУЮЧА. Тоді давайте таким чином, давайте по кворумах. По нашому комітету?

_____ . По нашому комітету в нас кворум є.

ГОЛОВУЮЧА. У нас є кворум.

Пане Микито, по вашому комітету?

ПОТУРАЄВ М.Р. У мене було 9, зараз підключається Євгенія Кравчук, буде 10 і буде кворум.

ГОЛОВУЮЧА. І пане Олександрє?

МЕРЕЖКО О.О. Я вже підключився. У нас була перерва на засіданні комітету і мої колеги підключаються. Я сподіваюся, що кворум зараз з'явиться.

ГОЛОВУЮЧА. О'кей, колеги...

_____ . Пані Іванно, ми тоді чекаємо, у нас буде продовження комітету, включіться, будь ласка, після цього, щоб...

ГОЛОВУЮЧА. Так, я включуся. Я слухала вас, але потім вже, вибачте, не змогла бути далі присутньою.

Тоді, колеги, я пропоную почати. І як підключаються колеги з Комітету зовнішньої політики і міжпарламентських зв'язків.

Я вітаю усіх! Колеги, дякую за цю готовність до спільної ініціативи голів комітетів. Власне кажучи, хочу подякувати пану Олександрю Мережку, в якого в першого виникла ця ідея стосовно того, що ми би мали спільно проговорити ті необхідні кроки, які ми могли б ініціювати на міжнародній арені, і додатково тут всередині країни щодо протидії російській

пропагандистській машині. Очевидно, що багато вже в цьому напрямку зроблено.

І перед тим, як ми розпочнемо по суті розгляд тих питань, які ми собі напланували, ми відповідно до регламенту мали би, кожен комітет окремо, проголосувати за проведення цього спільного нашого з вами засідання, який би розглядав, по суті, два питання: одне – це спільне звернення наших комітетів до міжнародних спільнот, і тут ми визначимося з вами, до кого саме ми будемо звертатися стосовно додаткових кроків по протидії російській пропаганді; і друге питання – це те, щоби ми могли ініціювати у взаємодії з органами виконавчої влади стосовно того, що ще потрібно зробити тут всередині країни під час і воєнного стану, і, в принципі, на майбутнє для того, щоб протидіяти російській пропаганді.

Ми домовилися з колегами, з паном Олександром і з паном Микитою, що ми зараз проголосуємо кожен комітет окремо за проведення цього спільного засідання і після того вже перейдемо до розгляду цього питання. Я, очевидно, із задоволенням надам колегам теж слово. Тому прошу Комітет з питань інтеграції України до Європейського Союзу визначитися стосовно проведення цього спільного засідання з озвученим мною порядком денним.

Я – за. Прошу, колеги, голосувати.

НАЛИВАЙЧЕНКО В.О. Наливайченко – за.

ВІНТОНЯК О.В. Вінтоняк – за.

ГАЛАЙЧУК В.С. Галайчук – за.

ЛЮБОТА Д.В. Любота – за

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, колеги. У нас рішення одностайне.

Я передаю слово панові Олександрю Мережку для голосування.

МЕРЕЖКО О.О. Добрий день, шановні колеги! Дуже дякую за таку можливість, це надзвичайно важлива тема, ми ще про це поговоримо.

Колеги члени нашого Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, хто за те, щоб підтримати цю пропозицію і провести засідання, спільне засідання?

Я – за.

ЯРЕМЕНКО Б.В. Яременко – за.

БАРДІНА М.О. Бардіна – за.

АНАНЧЕНКО М.О. Ананченко – за.

ІОНОВА М.М. Іонова – за.

ШАРАСЬКІН А.А. Шараськін – за.

РУДЕНКО О.С. Руденко – за.

МЕРЕЖКО О.О. Всі, так, наші колеги? Дуже вам дякую. Тобто кворум є і рішення прийнято. Дякую, колеги.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую і передаю слово Микиті.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, Іванна Орестівна.

Шановні колеги, починаємо голосування, трохи більш формально ніж ми робимо у себе на комітеті. Тому кожен висловлюється один за одним.

Отже, Микита Потураєв – за.

В'ЯТРОВИЧ В.М. В'ятрович – за.

АБДУЛЛІН О.Р. За.

ЛЕРОС Г.Б. За.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

ФЕДИНА С.Р. За.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. За.

СУШКО П.М. Сушко – за.

КАЧНИЙ О.С. Олександр Качний – за.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

ЮРАШ С.А. Юраш Святослав – за.

БОГУЦЬКА Є.П. Богуцька – за.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

БОБЛЯХ А.Р. Боблях Андрій – за.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

СКРИПКА Т.В. Скрипка – за.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Констанкевич – за.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

КАЧНИЙ О.С. Микита Русланович, чути мене? Мене чути? Дякую. Це Качний.

ПОТУРАЄВ М.Р. Шановні колеги, хто проти з комітету? Хто – утримався? Дякую. Рішення прийнято одноголосно.

Колеги, рішення прийнято нашим комітетом.

ГОЛОВУЮЧА. Дуже дякую, колеги.

І, по суті, ми можемо з вами переходити до розгляду першого питання. Я думаю, що воно буде насправді пересікатися з іншим питанням щодо внутрішньої, скажімо, нашої подальшої роботи, це щодо протидії інформаційним загрозам Російської Федерації та заходів щодо боротьби з дезінформацією та пропагандою Росії.

Очевидно, ми з вами розуміємо, що війна, яка сьогодні ведеться Росією на наших теренах, абсолютно варварська і кривава. Вона підтримується окремим треком, саме пропагандистською роботою, яка не припиняється, яка ведеться не тільки відповідно на теренах України і Росії, а ведеться і у всьому світі. І ми бачимо, що в деяких країнах, на жаль, ця робота країни-агресорки, країни-терористки, вона успішна. І тому ось виникла така пропозиція, щоб ми з вами проговорили ті речі, на які потрібно додатково звернути увагу наших колег з різних парламентів і щоб вони ініціювали додаткові заходи протидії цим загрозам інформаційним, які руйнують не лише нас, а руйнують очевидно взагалі весь світ.

Ми напрацювали певні пропозиції для такого звернення, вони є досить загальні, але покривають, напевно, там основну частину тих загроз, яким потрібно протидіяти. Я би просила, ми домовилися з колегами, з паном Олександром і паном Микитою про те, що зараз ми, кожний з нас зробить зовсім невеликий вступ і після того ми надамо слово запрошеним нашим колегам з Міністерства культури, з центрів, з обох, Центру протидії дезінформації і Центру стратегічних комунікацій при РНБО і при Мінкульті, і одночасно після того надамо слово представникам громадських організацій, які системно протягом уже понад восьми років переважна більшість працюють у цьому колі протидії дезінформації. Ми знаємо, що ваш досвід є неймовірно потужний, ми знаємо, що ви бачите, скажімо, деталі, які, можливо, там не бачаться людям непрофесійним в цій сфері, тому ми просили би вас при ваших виступах, при ваших включеннях давати пропозиції, на що конкретно треба б було звернути увагу в цьому нашому спільному зверненні і що потрібно було б додатково зробити тут всередині країни.

Ми розуміємо, що велика кількість, я тільки скажу про те, що так, велика кількість російських пропагандистських каналів вона закрита в Україні. Я дуже добре пам'ятаю, як ми спочатку закривали російські соцмережі, наскільки нам тяжко доводилося аргументувати на світовому рівні, на європейському рівні, наскільки нас не сприймали наше це рішення 17-го року, коли нам доводилося пояснювати, що насправді це не протидія свободі слова, а це реальна протидія агресії і реальна протидія пропаганді. Ситуація сьогодні змінилася, є набагато більша готовність сприймати такі кроки, але точно, ще не все зроблено. Ми знаємо з вами, що в багатьох країнах далі працюють російські пропагандистські медіа. Ми знаємо, що не заборонені російські державні медіа, і вони далі через супутник функціонують, ми знаємо, що велика кількість проблем є далі з соцмережами і зокрема з розповсюдженням пропагандистських історій через соцмережі і заборону розповсюдження інформації або таку певну модерацію, приховану

модерацію щодо тих речей, які потрібно висвітлювати як дії Російської Федерації, ми з вами це теж знаємо.

Ми бачимо також проблему з тим, що це нова тенденція, що колишнім співробітникам російських державних каналів або співробітникам Russia Today, Sputnik тепер не просто надаються робочі місця у поважних медіа світу, а, власне кажучи, ще й їх намагаються, як Овсяннікову, нагородити. Я думаю, що ми теж мали би про це окремо заявити, про неприпустимість таких кроків, тому що ми з вами розуміємо, що навіть цей жест Овсяннікової, він не міг бути не скоординований, власне кажучи, тут є теж певні сумніви стосовно того, як такі дії були можливі на російському телебаченні.

Тому, виходячи з усіх цих потреб, прошу надавати свої пропозиції на основі цієї стенограми. Я думаю, що ми будемо просити комітет, очолюваний паном Микитою Потураєвим, оскільки в них найбільша компетенція в цій сфері, доопрацювати текст звернення, і, власне кажучи, тоді будемо могли звернутися до наших колег в різних парламентах.

В нас була пропозиція звернутися до національних парламентів держав членів ЄС та НАТО і парламентських асамблей, але, можливо, ми би мали це зробити ширше і звернутися до національних парламентів взагалі членів ООН, окрім, відповідно, тих, котрі не голосували за підтримку України. Но ми можемо про це... ну, була би вдячна, що колеги депутати коли будуть брати слово, на це теж звернути увагу, і ваші коментарі.

Я бачу, пане Миколо, вашу руку, але давайте ми підемо тим шляхом, яким ми домовилися. Зараз слово пану Олександру, потім пану Микиті, потім ми дамо слово представникам міністерств і центрів і також дамо слово громадським організаціям.

Щодо регламенту, то я буду просити, що представника Міжнародного центру протидії дезінформації при РНБО і Центру стратегічних комунікацій при Мінкульті буду просити говорити до 5 хвилин, представників громадських організацій буду просити вкладатися в 3 хвилини вашого включення.

Будь ласка, пане Олександрє, вам слово.

МЕРЕЖКО О.О. Дуже дякую, колеги.

Я хотів би висловитися насамперед не як політик з цього питання, а як юрист-міжнародник, тобто дати юридичну кваліфікацію явищу, яке ми називаємо російською пропагандою і яке по суті є частиною гібридної війни, яку Росія веде не тільки проти... дуже потужною зброєю і частиною гібридної війни, яку Росія веде не тільки проти України, але проти всього західного цивілізованого демократичного світу.

Є два прецеденти в міжнародному праві дуже відомі, це справа Юліуса Штрейхера, це Нюрнберзький трибунал, і є також в рамках розгляду справ, пов'язаних з геноцидом у Руанді, розглядалася теж справа одного радіоведучого.

Як кваліфікувати, як розуміти це явище, яке ми називаємо російською пропагандою? Одразу хочу сказати, що не можна розглядати це як... є така тенденція на Заході, вони кажуть так приблизно, що оце є частиною плюралізму, це плюралізм думок, давайте надавати можливість висловитися і представникам Росії. Я з цим постійно стикаюсь, коли мене просять про інтерв'ю або там CNN Индия, або телерадіоканали там Катару чи якихось арабських країн. І вони постійно запрошують не тільки представника України, але і представника Росії, і розглядають це як плюралізм. Насправді це не жодним плюралізмом думок, це також не є, не тільки є дезінформацією.

З юридичної точки зору, і я на цьому наполягаю і я хотів би, щоби це теж знайшло відображення в нашій спільній заяві, російська пропаганда на сьогоднішній день є серйозним міжнародним злочином. По-перше, є таке поняття, як пропаганда агресивної війни. Навіть в російському Кримінальному кодексі це заборонено – пропаганда агресивної війни. Це явище – злочин, який заборонено в міжнародному праві. І ця пропаганда російська є... треба кваліфікувати в тому числі як пропаганду агресивної війни. Це по-перше, перша юридична кваліфікація.

Але є і друга юридична кваліфікація. Я спеціально цікавився, а як Нюрнберзький трибунал кваліфікував злочини Юліуса Штрейхера, нацистського відомого пропагандиста. І виявляється, він кваліфікував, оскільки йшлося про стан війни, про підбурювання під час війни, то він кваліфікував як злочин проти людяності. Теж прошу звернути на це увагу. Російська пропаганда є також злочином проти людяності, тому що вона несе конкретні руйнівні результати і вона веде до вбивства людей.

І нарешті остання кваліфікація – це, посилаючись на прецедент трибуналу по Руанді, російська пропаганда є також підбурюванням до вчинення геноциду. Ми вже говоримо про геноцид. Учора канадський парламент визнав злочин Росії геноцидом. Польща, Латвія, Литва, вже їхні парламенти визнали це. Тобто російська пропаганда, і в цьому також полягає її дуже, надзвичайно небезпечний, злочинний характер, це є співучасть у геноциді. І російські пропагандисти є співучасниками здійснення злочину геноциду проти українського народу.

Тобто знову, сумуючи те, що я сказав, кваліфікувати належить таким чином: це і пропаганда агресивної війни, це і злочин проти людяності, і це співучасть у геноциді. І це надзвичайно важливо, і ці тези, цю юридичну кваліфікацію, на мою думку, на моє переконання, треба доносити до наших партнерів і до всього цивілізованого світу. І, я сподіваюсь, це знайде відображення в нашій спільній заяві.

Дякую, колеги.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Пане Микита, вам.

ПОТУРАЄВ М.Р. Колеги, абсолютно погоджуючись з пані Климпуш-Цинцадзе і паном Мережком, додам до сказаного декілька, на мій погляд, важливих речей.

В чому полягає наша мета? Давайте поставимо перед собою таке питання.

На мій погляд, одна з головних цілей того процесу, який ми зараз починаємо, це процес надважливий, я хочу на цьому наголосити, має полягати в тому, щоби просто обрубити раз і назавжди можливість ведення з боку Російської Федерації, а, можливо, ми створимо дуже потужний прецедент, щоби взагалі на міжнародному рівні країни, які починають вести пропаганду загарбності, агресивних війн, геноциду, політики насильства. Є таке, до речі, визначення теж. І тут я, оскільки я сам не юрист, я вивчаю тексти більш фахових колег, от я знайшов, що є наче в міжнародному законодавстві таке навіть визначення "політика насильства". І я переконаний, що у нас є можливість добитися, щоби оці всі розмови про плюралізм, про який згадував Олександр зараз, щоби вони припинилися, і щоби те, що зараз походить від Росії, було просто заборонено всюди, включно з наданням послуг супутникових операторів. Щоб вони не мали доступу, щоби вони опинилися в тому стані, в якому був, власне, й Радянський Союз. Хочуть, значить, вести супутникове мовлення, нехай запускають власні супутники, які вони не зможуть запустити, бо вони – не Радянський Союз. Це, зокрема, така історія.

Що мені здається, які подальші кроки в цьому процесі, що я хотів би додати? Ба, більше, я про це вже говорив з деякими колегами в Європі. На мою думку, давайте обговоримо під час дискусії... На мою думку, після того, як ми приймемо цю заяву, ми не тільки маємо звертатися до колег в парламентах інших країн з пропозицією прийняти аналогічні заяви, я думаю, що ми можемо проводити такі саме спільні засідання комітетів профільних з парламентами європейських країн. Я думаю, що ми в трьох як голови комітетів, тим більше які мають дуже хороші особисті зв'язки, можемо, перше, зробити, організувати таке засідання, велике засідання, декількох комітетів з Сеймом Польщі. Можемо точно це зробити з Країнами Балтії. Не знаю, Олександр, Іванна, що ви скажете, я просто не настільки там добре

володію ситуацією, чи можна таке зробити з Румунією, наприклад, з Болгарією. Думаю, що можна зробити з Чеською Республікою, Словацькою, Словенською. І таким чином, щоби наслідком ставали спільні заяви їхні, як от ми сьогодні зробимо нашу, трьох комітетів, так і, значить, щоб вони робили такі спільні заяви на рівні власних парламентів, і щоби були спільні заяви разом з нами, разом з українськими парламентарями.

Що стосується України, то мені здається, що наступним кроком після прийняття цієї заяви має бути постанова Верховної Ради, до якої от якраз і треба включити те, про що казав Олександр Мережко. Оці всі юридичні кейси, приклади мають увійти в постанову Верховної Ради, бо це вже документ законодавчого рівня. І так само, як ми будемо крок за кроком просуватися в тому напрямку, щоби наші колеги з інших європейських парламентів приймали такі спільні заяви, то так само ми, я вважаю, маємо з ними говорити і домовлятися, щоб вони приймали теж постанови рішеннями своїх парламентів. Бо постанова, коли вона буде прийнята, наприклад, парламентом Швеції, з цим треба буде працювати, звичайно, але вона вже буде мати велике значення, наприклад, для шведських операторів супутникового зв'язку, які є дуже потужні і які є дуже важливі для російських пропагандистських каналів.

Ну, це от таке моє бачення. Можемо його проговорити, як ми далі будемо в цьому процесі рухатися. Бо я вважаю, знову-таки, закінчуючи, закінчуючи, повторю свою думку, з якої я починав. Я вважаю, що головною, принаймні однією з головних цілей цього процесу, має стати обрублення можливості для Росії вести свої пропагандистські війни як проти України, так і по всьому світу.

Дякую, колеги.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Я бачу і пана Богдана, і пані Євгенію, і так само ...*(Не чути)*, але давайте ми спочатку дамо слово так, як домовились, щоб ми вже потім як

депутати реагували на те, що нам скажуть колеги і з урядових, і з неурядових структур. І, власне кажучи, після того ми зможемо об'єднати всі наші спільні напрацювання.

Тому я хотіла би запросити до слова, якщо є вже на зв'язку Тарас Шевченко, заступник міністра культури і інформаційної політики України. Є Тарас?

ШЕВЧЕНКО Т. Так, є.

ГОЛОВУЮЧА. Так, Тарасе, будь ласка, вам слово, до 5 хвилин. Я просила би, я знаю, що розсилалася, наша пропозиція цього звернення розсилалася вам, то якщо є якісь пропозиції або на чому би ви бачили необхідність наголосити.

Дякую.

ШЕВЧЕНКО Т. Дякую.

Надзвичайно важлива сьогоднішня тема. Я дозволю декілька загальних коментарів до ситуації і пропозиції більш конкретні, які стосуються безпосередньо тексту. Зараз, секундочку, вимкну інфотрансляцію.

З точки зору дезінформації і пропаганди ми на сьогоднішній день як міністерство докладаємо величезних зусиль для того, щоб заблокувати всі можливі російські пропагандистські ресурси, які поширюються у світі. Вчора мав можливість виступати перед депутатами в тому числі Європейського парламенту і комітету, і головні акценти, які, ми вважаємо, зараз слід робити і які особисто ми робимо, вони сьогодні також звучали. Що коли мова йде про російську пропаганду, її слід сприймати навіть не через призму дезінформації чи можливих неправдивих повідомлень, її слід сприймати через призму війни, розпалювання війни, елементу фактично Збройних Сил. І апелюючи до іноземних партнерів, ми в тому числі використовуємо такі аргументи, як порівняння, що ймовірно вони би точно не дозволили

розміщення на своїй території російської армії. Тим не менше російські телеканали, слово "медіа" чи "журналістика" тут явно недоречні, але російські телеканали піднімаються на супутник з території Європейського Союзу. І це досі не заблоковано. Зокрема, з території Франції.

При цьому розмови з окремими країнами, так, вони також є ефективними, однак саме санкції на рівні Європейського Союзу є найбільш успішними, найбільш доречними, як це було зроблено стосовно на цей момент Russia Today і Sputnik, застосування санкцій на рівні ЄС одразу означає їхнє повне блокування в усіх країнах, в тому числі підняття на супутник і поширення в інших частинах світу. Санкції – це так само неможливості здійснення ними певних операцій, банківських операцій, закупівлі обладнання та інші обмеження, які були б дуже й дуже важливі.

І ми бачимо, лише часткове розуміння на сьогодні в Європі цієї риторики і цих меседжів. На жаль, дуже складно йде просування санкцій до інших телеканалів ніж Russia Today, на жаль, так само з аргументами про баланс свободи слова, про те, що не потрібно закривати всіх, і думаю, що єдиний об'єднаний голос як представників держави, так і неурядових організацій, які сьогодні тут присутні, був би корисним.

З точки зору безпосередньо спільного рішення, ми... Я, можливо, не знаю, чи зачитати, чи більш в загальних коментарях, оскільки цей проект ще не озвучувався і, можливо, не зовсім коректно, щоб я фактично його озвучував. Але, якщо в загальних речах, то, на мою думку, в пункті першому рекомендацій, де мова йде про Раду нацбезпеки і додаткові обмежувальні заходи, слід більш чітко говорити про тих, про кого йдеться. Ми би там згадали, зокрема, про ті платформи, які необхідно заблокувати, і ці проекти рішення зараз, в принципі, вже є, вони на фінальному етапі. І говорячи про застосування персональних спеціальних економічних санкцій, більш чітко апелювати до того, до суб'єктів, називаючи цих суб'єктів трішки чіткіше.

В пункті два в контексті фінансування фактчекінгових організацій з бюджету і виділення на це коштів ми всі розуміємо, що з коштами на

сьогоднішній день в бюджеті є надзвичайно складно. І якраз діяльність фактчекінгових організацій, на мою думку, фінансується міжнародними донорами як один з пріоритетних напрямків, тому тут, звісно, це питання винятково у повноваженнях депутатів – визначати текст свого спільного рішення.

На нашу думку, слід швидше пункт другий дещо акцентувати на налагодження співпраці, на вжиття спільних заходів стосовно протидії дезінформації та медіаграмотності і трохи менше в контексті саме апеляції до необхідності виділити більше коштів з бюджету на ці напрямки прямо зараз.

Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Тарасе.

Я хотіла би зараз запросити до слова пана Андрія Шаповалова, виконуючого обов'язки керівника Міжнародного центру протидії дезінформації при РНБО. І колегам народним депутатам хотіла би звернути увагу на те, що коли ви будете брати слово, можливо, у вас будуть питання до тих чи інших доповідачів. То я думаю, що це можна буде зробити в тому сегменті, коли ми будемо висловлюватися.

Будь ласка, пане Андрію.

ШАПОВАЛОВ А. Вітаю всіх, колеги! Слава Україні!

Центр протидії дезінформації при РНБО створено указом Президента, і ми безпосередньо підпорядковуємося Секретарю Ради національної безпеки і оборони України, та вносимо пропозиції, надаємо рекомендації саме Раді нацбезпеки і оборони. Центр не просто розвінчує фейки, а й намагається поєднати всі спектри контрзаходів для дотримання безпеки інформаційного поля. Для цього ми аналізуємо, відслідковуємо інформацію і активно співпрацюємо з центральними органами виконавчої влади та силовим блоком, зокрема з ГУР МОУ, з Міністерством оборони, з Генеральним

штабом, таким чином виявляємо інформаційні кампанії та можемо перешкоджати поширенню дезінформації.

Щодо діяльності центру, слід зазначити, що, з одного боку, робота нашого контент-відділу, який робить все можливе для повідомлення, запобігання якнайбільшій кількості громадян України про інформаційні маніпуляції та фейки чи інші прийоми інфотерору чи інформаційної війни, а з іншого боку, це робота нашого закритого відділу, що складає більшу частину роботи та веде різноманітні неpubлічні проекти.

Серед них: розробка модулів системи "СОТА" для інформування керівництва держави щодо стану інформаційного поля та наявності дезінформації у ньому. Друге. Це співпраця з корпорацією "Мета" для обміну даними щодо нових мереж координованої неавтентичної поведінки.

І є також проекти, які центр веде з довгостроковою перспективою. Наприклад, освітній проект "Доброчесність онлайн", спільно з ..... І в подальшому ми плануємо запропонувати його Міністерству освіти та науки. Мова йде про короткі анімаційні фільми, на кілька хвилин, і з темами для обговорення, які навчать наших дітей розрізняти різні види, саме види, інформаційних маніпуляцій.

Щодо методології та стратегічного планування, то повертаючись до протидії реальним загрозам національній безпеці, центр використовує сценарний метод стратегічних рішень. Протягом найперших тижнів війни ми розробили схематичне дерево ймовірностей та умов, які ми поступово просуваємо, зважаючи на небезпеки. Це допомагає нам вчасно виявляти, наприклад, підкуплених іноземних публічних осіб, як депутатка Європарламенту Франческа Доната чи офіцер США у відставці Скотт Ріттер, історія про якого всім відома. Прогнозовані...

ГОЛОВУЮЧА. Щось із зв'язком у пана Андрія, правильно я розумію?

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, там вочевидь перервався зв'язок.

ГОЛОВУЮЧА. Може, поки пан Андрій поновлює свій зв'язок, я би тоді, не знаю, чи таки зміг Ігор Соловей підключитися, чи буде Микола Балабан, заступник керівника Центру стратегічних комунікацій при Мінкульті.

БАЛАБАН М. Микола Балабан буде.

ГОЛОВУЮЧА. Пане Миколо, давайте тоді вам слово, і ми почекаємо, поки пан Андрій долучиться, щоб завершити.

БАЛАБАН М. Доброго дня, шановні народні депутати. Дякую дуже за запрошення. І кілька слів про наш центр.

Основна задача нашого центру, який функціонує при Міністерстві культури та інформаційної політики, - це забезпечення інформаційної... забезпечення information integrity (на англійській мові) цілісності інформації і інформаційного середовища в Україні.

Яким чином ми це здійснюємо. Перше наше завдання – розуміння інформаційного середовища через проведення дослідження аудиторних, моніторинг і аналіз дезінформаційних наративів. Друге – це підвищення обізнаності про інформаційні загрози, створення і розповсюдження контенту, проведення публічних заходів із залученням ЗМІ та інших партнерів; підтримка урядових комунікацій, допомога в здійсненні комунікації і швидкого реагування; і так само навчання державних службовців і обласних адміністрацій, і зміцнення опірності вразливих аудиторій - це створення інформаційних кампаній і різних цільових просвітницьких заходів.

Окрім того, одна з дуже важливих функцій центру, що центр є таким містком між громадянським суспільством і, власне, державними органами. І, власне, ми дуже активно співпрацюємо разом з громадянським суспільством,

впроваджуємо різні проекти і активно комунікуємо в протидії, власне, гібридним загрозам і інформаційній безпеці.

Також, окрім того, в нас є сегмент роботи з міжнародними стейкхолдерами. Один з них – це, наприклад, робота, така ширша робота з соціальними мережами Силіконової долини, тобто не тільки Meta, а твітер, ютуб. Ми з ними на такому зародковому етапі, воно все дуже активізувалося, власне, коли війна почалася, бо вони почали бути такі більш зговорливі. І в нас є кілька треків, тобто як зараз ми працюємо, ми знаходимо, так само, великі бази даних, тобто набиваємо бази даних з різними hate speech щодо України, українців в мережах, крім фейсбуку, в твітері і в ютубі. І ці всі великі бази даних за допомогою наших партнерів пересилаємо на платформи. Робота ця йде повільно, вона потроху розкачується, але ми вже щодо такого КРІ тих баз даних, коли ми відвантажуюмо десь 500 цих унікальних номерів, вони закривають. Тобто ми маємо у нашому звіті так само, якщо комусь буде цікаво з шановних народних депутатів, ми можемо переслати, вони закриваються 20-30 відсотків зразу, деякі заморожуються. Тобто цей трек так само ми намагаємося покривати.

Також ми дуже активно спілкуємося з нашими колегами з різних європейських і американських, власне, типових схожих центрів, які займаються протидією дезінформації, гібридних загрозах, зокрема, це StratCom Center в Литві, Governments ..... center у Вашингтоні, тобто з таких більших. Але так само з багатьма іншими обмінюємося інформацією, пересилаємо їм якісь ключові прохання, ключові спостереження наші, вони діляться з нами так само своїми...

ГОЛОВУЮЧА. Пане Миколо, вибачте, я вас трішечки переб'ю. Але може трохи більше давайте, за півтори хвилини...

БАЛАБАН М. По суті.

ГОЛОВУЮЧА. Да, по суті, стосовно того, щоб ви пропонували, на що ми мали б звернути увагу у своєму зверненні до колег політиків парламентарів? Дякую.

БАЛАБАН М. Дякую дуже, дякую.

Дивіться, перше, повністю погоджуюся з попередньо висловленими тезами, зокрема пана Олександра Мережка. З розмов з нашими закордонними стейкхолдерами, мені здається, що оскільки Україна зараз дуже, тобто ми перебуваємо в унікальній ситуації, тобто з багатьма безпрецедентними речами, зокрема, як ми знаємо, професор Філіп Сендс запропонував назвати напад Росії на Україну широкомасштабний world of aggression, ну, тобто це так само, як юридичний термін, який дуже важливий, але його ще так... ну тобто він не загальноприйнятий. Але мені здається, що так само, якщо рухатися в цьому напрямку, там можуть бути якісь певні цікаві напрацювання з точки зору міжнародного права.

І так само, можливо, щодо вашого звернення, оскільки ви маєте таку потужність, як, власне, український парламент і звертатися до міжнародних організацій. Можливо, вам ліпше знати, чи це може ООН або якісь інші організації, але можливо закликати міжнародне співтовариство, одну із організацій, щоб вони системно, якимось чином самі дослідили або ж по створенню якоїсь спеціальної комісії, яка б дослідила, власне, російську пропаганду і, власне, оцю військову пропаганду, яка є одною з частин оцією world of aggression.

Можливо, тому що коли ми будемо, ну, мені здається, коли юридично Україна буде казати, що от ці, ці, ці наративи вони є, їх треба називати і кримінально якимось карати – це одне. Але можливо, щоб закликати міжнародне співтовариство, щоб на одній з платформ, але вони якимось системно підійшли до цієї агресивної пропаганди. Тут йдеться не тільки про війну, взагалі пропаганда агресії, ксенофобії. Це міг би бути цікавий новий кейс або якась нова стоінка, власне, в розвитку цього треку боротьби з

агресивними наративами. Оскільки ми бачимо, що, о'кей, ми маємо це Росія і Україна, але є насправді інші країни, інші режими, які використовують схожу... тобто які поки що ще не доросли умовно до рівня Росії, але вони використовують схожу методологію. І, можливо, було б цікаво, якщо б Україна, яка зараз, власне, є жертвою найвищого, ну тобто вже такого найвищого рівня оцієї інформаційної агресії стає, можливо було б... власне, ініціювала якийсь такий процес по дослідженню і випрацюванню, створенню нової бази.

Дякую. Я закінчив. Дякую дуже.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Миколо. Я думаю, що ми проговоримо це з колегами.

Пане Андрію, давайте ви закінчите.

ШАПОВАЛОВ А. Так, колеги, перепрошую, бо...

ГОЛОВУЮЧА. Якщо можна, протягом там півтори-дві хвилинки максимум.

ШАПОВАЛОВ А. Я дуже швидко.

Що хотілося би сказати, що якщо на початку війни ми констатували розгубленість і хаотичність у зовнішній комунікації РФ, то сьогодні вони знову повертаються до злагодженості. І в Росії не вийде розгойдати суспільство України, і там це розуміють, тому вони запроваджують інформаційні кампанії за допомогою іншомовних мереж, саме координованої, неавтентичної поведінки, що можна дуже швидко і просто відслідкувати. Це боти, які просувають наступні теми: подорожчання продуктів, світова продуктова криза, зброя, яку постачають партнери, нібито продається на "чорному" ринку та збувається в Африку. Ще дві теми такі

актуальні: Україна – failed state, Росія – жертва репресій і натяки на ядерну війну та інформаційний терор, що залякує людей.

Серед перманентних і, на наш погляд, один з найнебезпечніших трендів, які треба донести до всіх наших партнерів, це, перше, вчинення реальних злочинів для інформаційних приводів і, друге, так званий інфоалібі, наративи про начебто відповідальність України за скоєння цих злочинів.

Я вважаю, що слід запроваджувати роз'яснювальну роботу і направляти офіційні листи до редакцій світових видань, спілкуватися з представниками, з представництвами країн та надавати фактичні докази. Ми маємо самі приходити та розповідати, чому це не так, ніж чекати коли у нас запитають. Бо це дуже важливо робити на випередження та оперативно. На жаль, сьогодні потужностей нашого центру не вистачає, тому ми би хотіли звернутися до наших колег по допомогу щодо цього.

І світ вже дізнався, що таке рашизм. Однак риторика інформаційних рупорів Росії давно вже перейшла межу та є вже не просто пропагандистською. Ми пропонуємо використовувати єдиний термін, що об'єднує їх усіх та зриває маски, вони – інформаційні терористи і відповідальність за їх вчинки така ж сама, як за звичайний тероризм відповідно до міжнародних конвенцій. Інфотерористи працюють злагоджено та скоординовано, використовують усі доступні методи впливу в мережі та в ЗМІ. Це і бот-ферми, і фейкові акаунти, і мережа координованої неавтентичної поведінки.

Останнім часом ми бачимо непоодинокі випадки звільнення працівників російських ЗМІ. Хочеться це прояснити. Бо співробітники пропагандистських ЗМІ йдуть зі своїх посад не тому що в них прокинулась совість, а тому що вони розуміють і бояться, що за їхню діяльність буде покарання і це безсумнівно.

Хочу завершити свою промову тим, що, на мою думку, кожне відомство має виконувати місію, і це та вершина, яку прагнеш здолати, максимально розкривши потенціал. Наша місія, місія ЦПД – вийти на

глобальний рівень та здобути статус міжнародного хабу для об'єднання зусиль та розробки системи превентивного стримування дезінформації та інформаційного тероризму.

Дякую, колеги.

ГОЛОВУЮЧА. Дуже дякую, пане Андрію.

Перед тим як надавати зараз слово колегам з громадського сектору в мене було прохання від пані Євгенії Кравчук, що вона зараз на сесії ПАРЄ і має включитися в дебати, то надати їй слово до того, як ми перейдемо до заслуховування наших колег з громадянського суспільства.

Пані Євгенія, будь ласка, пару хвилин вам слово.

КРАВЧУК Є. Дуже дякую, пані Іванно.

Я коротко звертаюсь до вас зі Страсбурга, сесія ПАРЄ. Дійсно, зараз будуть якраз debates по, власне, international law і що може зробити світ, щоб покарати Росію за ці злочини, які відбуваються в Україні.

Я хочу сказати, що вчора Парламентська асамблея ради Європи стала першою організацією, яка рекомендувала зробити ad hoc трибунал для розслідування і покарання злочинів Російської Федерації. Це дуже важливо, бо це фактично вже є такою першою зачиткою.

Дуже важливо, щоб в цей трибунал потрапили пропагандисти. І під час Нюрнберзького трибуналу був уже прецедент, засудили редактора газети нацистської. А коли був створений трибунал по Уганді, то вже було доказано, що керівники радіо, які розповсюджували заклики до геноциду, вони, власне, спровокували більшу агресію. Тому це цілком можливо, і треба про це говорити відкрито. І, власне, на дебатах ми теж про це будемо говорити з колегами.

Друге, що я хотіла сказати. Щойно, от пів години тому, закінчився Комітет з культури та медіа Парламентської асамблеї Ради Європи. Парламентська асамблея взагалі об'єднує парламентарів з національних

парламентів 46 країн світу. До цього було 47, але Росію викинули місяць тому з організації. І, власне, я там запропонувала зробити слухання і запросити, до речі, можна продумати кого від України з наших центрів чи дезінформації, чи стратегічних комунікацій, про те, щоб проговорити вплив, як впливає пропаганда, власне, на агресію, і що вони провокують, вони в своїх виступах на телебаченні, власне, закликають до цього нападу, і що пропаганда не може бути захищена 10-ю статтею Конвенції про свободу слова.

І я пропоную, що однією з платформ може бути Рада Європи. Хоча Росія там не є її членом, але в Раді Європі є відповідні механізми – вони роблять репорт. Тут якраз презентували один з репортів по захисту прав журналістів. Я розповіла, скільки журналістів у нас вже загинули на війні. Але тим не менше, нам цю тему відділенні пропаганди російської від взагалі питань свободи слова, до якого дуже чутливо ставляться в європейській community, нам це потрібно робити. І я пропоную свою, ну там, залученність в Парламентській асамблеї Ради Європи і в органах Ради Європи. Дякую.

І, до речі, дуже коротко ще хотіла сказати. Тут попередній доповідач говорив про world of aggression, що це не використовується. Це вже є в резолюціях ПАРЄ. Ще в березні першими вжили в резолюції ПАРЄ world of aggression як опис, власне, агресії Росії щодо України. Тому це є вже в міжнародних документах.

ГОЛОВУЮЧА. Дуже дякую.

Колеги, я буду, так як у мене просто є на переліку записано, тобто тут, буду так запрошувати до слова. В мене тут є Детектор медіа. Я знаю, що є пані Наталія Лигачова, є Вадим Міський.

Пані Наталіє, напевно, вам слово.

ЛИГАЧОВА Н. Добрий день, дорогі друзі! Дуже дякуємо за те, що надали можливість бути присутніми на цьому засіданні і висловитися. Мені було дуже цікаво і корисно дізнатися, що готується таке звернення. Я вам вдячна дуже, воно дуже потрібне. І ті зауваження або пропозиції, які були, лунали від Тараса Шевченка і від Миколи Балабана, і від інших, я повністю підтримую. І, так, я теж вважаю, що треба просувати оцей термін "ворожа агресії". І мене зацікавила пропозиція Андрія Шаповалова щодо інформаційного тероризму.

Напевно, треба все ж таки... Перше, що я хочу сказати, напевно, нам треба створювати робочу групу з представниками парламентських комітетів і громадських організацій, щоб напрацьовувати ось ці всі терміни юридично, етично і таке інше.

Друге. Дуже важлива справа на вас повинна лягти щодо документування, про це теж казали, злочинів російської пропаганди і майбутнього відправлення справ до кримінальних судів, зокрема в Гаагу. І це дуже непростий процес. Я звертаю вашу увагу, що зараз головне насправді навіть не відпрацювання цього, а запис.

Ви розумієте, що відбулося? Вимкнули канали Медведчука, вони зняли все з ютуб-каналів і зараз вже... От ми вчора стикнулися навіть з тим, що тексти, і ми опублікували дані про одного американського соціолога, який брав участь у формуванні фальшивих рейтингів на догоду Медведчуку, він зараз там пише всім, оскаржує це, а довести вже не можна, бо в ютубі вони все видалили. Тобто ось ця задача, яку не зможе вирішити жодна громадська організація, жодна і навіть влада. Тут треба, я думаю, дуже оперативна якась співпраця з донорами західними, державою, громадськими організаціями, щоб зараз просто записати ось це все. І пошукати, що у нас є в кожній громадській організації записаного з відео, у деяких проектах, ми, наприклад, щось робили в 20... році, бо ми просто не матимемо цієї бази, вони все видалять і все, і не зможемо доказати.

Ще я дуже важливим вважаю, щоб в цьому зверненні, безумовно, пролунала також думка про те, що ось ці зусилля української влади вони зараз підтримуються громадськими організаціями, громадянським суспільством, це посилить цю заяву. Бо якщо буде відсил на громадськість, то це означатиме для... такий сигнал дасть спільноті світовій, що це не просто там українська влада ось так дивиться і сприймає, і хоче щось зробити в боротьбі з російською пропагандою, а це і підтримується повністю громадянським суспільством. Це дуже важливо для них, ми розуміємо.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Наталія.

Чи є потреба, щоб пан Вадим щось додавав, чи...

МІСЬКИЙ В. Дякую. Думаю, що Наталії достатньо. Спасибі вам.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Пан Євген Федченко з StopFake, будь ласка, ваша робота, безумовно, протягом дев'ятого вже року є надзвичайно важливою в цій сфері.

ФЕДЧЕНКО Є. Доброго дня! Дуже дякую за можливість в нагоду виступи.

По-перше, дійсно, ми вже працюємо дев'ятий рік над цією проблемою і маємо величезний досвід в цій галузі, і зараз дуже активно цей досвід використовуємо, і також ділимося цим досвідом в тому числі і на міжнародному рівні, тому що Україна сьогодні виступає як такий як би центральний полігон протидії цій дезінформації і всі хочуть дізнаватися про досвід, що ми робимо і як ми робимо.

Звісно, ми працюємо дуже в тісній зв'язці з іншими представниками українського громадянського суспільства і також з центром в Міністерстві культури та інформаційної політики. І я абсолютно згоден з тими

пропозиціями, які озвучив Тарас Шевченко, по тому, що потрібно підсилювати санкції. Але ці санкції повинні стосуватися не лише інституцій, які приймають участь у виробництві дезінформації, але так само нам потрібно поширювати ідею персональних санкцій тих, хто бере в цьому участь, і не лише топ-керівників цих організацій, бо це вже фактично відбулося, але також і представників середнього рівня, і так само пересічних журналістів. Хоча для багатьох це знову ж таки на Заході звучить як анафема – переслідування журналістів, але ми їм постійно доводимо, що ці люди не мають ніякого відношення до журналістики, і тому це цілком є прийнятно і легітимно. Наприклад, є ціла група журналістів російських телеканалів, які беруть безпосередню участь фактично у висвітленні військових дій, і роблять це на боці російських збройних сил. І, звичайно, це знову ж таки не має ніякого відношення до журналістики як такої, це пропаганда такого першого ешелону, це такий *embodiment*, як-то кажуть, з російською армією. І вони так само мають бути покарані і нести таку ж саму відповідальність, як Симоньян чи Кисельов. Це дуже важливо.

Також те, що Тарас Шевченко казав, про необхідність забрати російські телеканали з супутників, які зареєстровані у Європейському Союзі, це також є серед пріоритетів.

Так само ми працюємо зараз фактично з усіма технологічними компаніями. StopFake є фактчекінговим партнером Facebook, і ми дуже активно працюємо з тим, щоб шкідливого контенту ставало в стрічках якомога менше і він був якомога більш невидимий. І ми працюємо вже два роки над цим. І Meta насправді була першою компанією серед техноплатформ, які почали з цим працювати. На жаль, не всі компанії відкриті настільки до такої співпраці. Ми все ще маємо певні проблеми з Twitter. Ми маємо велику допомогу від Google, який допомагає нам підсилювати наш російськомовний контент і доносити його до російськомовних аудиторій поза межами Росії, оскільки в самій Росії це вже робити зараз є неможливо.

Ми не маємо ефективної співпраці з TikTok, оскільки вони є досить закритими. І зараз ведемо активні переговори також за Microsoft, вони відкриті до такої співпраці. І основний наш момент, з яким ми до них звернулися, це нам потрібно активно працювати з аудиторіями глобального Півдня, так би мовити, це те про що Дмитро Кулеба також кілька днів тому казав, тому що там наші позиції є найслабшими. І у зв'язку з цим StopFake почав активно виробляти контент іншими мовами, зокрема іспанською для Латинської Америки, і французької в тому числі для франкофонної Африки. І є дуже багато інших країн глобального Півдня, на які нам потрібно звернути увагу, оскільки там позиції російські є досить сильні і вони використовують і технологічні платформи, і наявні власні платформи, як RT і Sputnik, які там все ще є наявними, і нам потрібно створювати якусь потужну альтернативу цьому. Тому ми також зараз намагаємося таку організувати горизонтальну мережу тих, хто також готовий долучитися до виробництва контенту цими мовами. І, звичайно, ми продовжуємо робити дуже багато контенту англійською мовою для того, щоб пояснювати нашу позицію і, власне, створювати наші наративи, а не тільки боротися з російськими наративами.

Дуже важлива наша глобальна міжнародна присутність. На жаль, ми є дещо зараз стримані через те, що частина українських експертів не може виїздити за кордон. І тому ми маємо покладатися лише там на Zoom і інші способи віртуальної присутності, і це дещо робить наші зусилля половинчастими. Але нам дійсно зараз потрібно всюди бути присутніми, бо, по-перше, нам є що розказати і, по-друге, є дуже-дуже великий попит на наші ноу-хау в цій галузі, оскільки всі розуміють знову ж таки, що краще ніж Україна в цьому питанні на сьогодні не орієнтується ніхто.

Дякую дуже.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Євгене.

Я так розумію, що достатньо. Вже Руслану Дейниченку не будемо додатково давати. Правильно?

ДЕЙНИЧЕНКО Р. Так, бо він все сказав.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Тоді, будь ласка, Український кризовий медіа-центр пані Тетяна Огаркова, керівниця міжнародного напрямку.

Є пані Тетяна?

_____. На жаль, серед учасників немає, можливо, ім'я не змінила, але в основному списку нема.

ГОЛОВУЮЧА. Ну, добре, давайте, поки ми вияснимо, де є УКМЦ, який нам допомагав трохи сформулювати також і сам трек заяви.

Я тоді запрошую Юлію Дукач з texty.org.ua. Будь ласка, представниця відділу дослідження дезінформації.

А можна поки що секретаріат попрошу зрозуміти, що там з УКМЦ. Дякую.

ДУКАЧ Ю. Доброго дня, шановні колеги, шановні народні депутати! Дякую за можливість бути тут та поділитись, власне, нашими здобутками впродовж війни та до неї.

Отже, в texty.org.ua ми досліджуємо дезінформацію вже більше чотирьох років та ми досліджували різне потрапляння та поширення російських наративів в українському інформаційному полі. Від початку війни спостерігали за тим, що майже повністю українське інформаційне поле, можна сказати, очистилося від російської пропаганди, принаймні не менше ніж 90 відсотків.

І тому ми зосередили свою увагу саме на російських медіа, на дослідженні того, яку частку взагалі російського інформаційного поля вони присвячують війни в Україні та її наслідків для Росії. І, власне, наші

спостереження стосувалися в першу чергу того, що як мінімум кожна третя новина в Росії зараз так чи інакше рефлексує те, що відбувається в Україні, та які це має наслідки для Росії. І, власне, ця частка вона залишається стабільною впродовж вже тривалого... від самого початку війни, вона майже не зменшується. Тобто можна сказати, що російська пропаганда вона виділила окрему частку своєї уваги та не поступається нею, не збільшуючи, на щастя, але і не зменшуючи її.

І відповідно ще один важливий момент, який відбувся від початку війни, – це зникнення будь-якого розмежування між маргінальними російськими медіа на кшталт Україну.ру чи інші, які були орієнтовані на Україну та поширювали найяскравішу українофобію до війни. То станом на зараз українські... російські, перепошую, провідні медіа вони фактично взяли словник і взяли основні тези ось цих українофобських медіа, і станом на зараз ми вже майже не бачимо розмежування між маргінальними та провідними російськими медіа.

Відповідно, що в провідних російських інтернет-, в першу чергу медіа та телебаченні відбувається дуже сильна радикалізація та легітимізація радикального дискурсу, і, власне, це те, на що теж варто звертати увагу, оскільки заклики, про що вже сьогодні казали, що заклики до війни, заклики до агресії, заклики до тероризму це не є свідчення ось того самого плюралізму, який так цінує, власне, міжнародна спільнота.

Крім того ми, власне, з допомогою алгоритмів виявляємо основні теми, скільки уваги в російському інформаційному полі приділяють бойовим діям, санкціям або, так можна сказати, військової дипломатії, побачили, що станом на зараз санкціям... якщо від початку війни санкції та відповідь російської економіки на них складає дуже важливий компонент висвітлення взагалі війни та її наслідків, тобто не менше там 30-40 відсотків від усіх новин, воно так чи інакше хоча би в одному реченні, в одному параграфі згадували санкції та відповіді на них, то станом на зараз про санкції пишуть все менше, поступово увага до них зменшується. Можливо, це, в тому числі, через

зменшення кількості введення нових санкцій, санаційного тиску, але збільшується на противагу увага до ось продукування такого вже ледве пропагандистсько-конспірологічного фактично наративу про зовнішнього ворога та агресію абстрактного Заходу. Станом на зараз все більше і більше пишуть про те, що Росія вже ледве не захищається від агресії Заходу – да? І, власне, як такі конкретні побажання, які б, можливо, могли зменшити вплив російської пропаганди на міжнародну спільноту, це, звичайно, те, на що звертали увагу – це мінімізація взагалі впливу інформаційного поля Росії, та чим менше каналів залишається для поширення інформації та чим менше експертів мають все ще чисту та білу репутацію, тим легше поширювати цю як мову ненависті, так і конспірологію навіть не тільки про війну в Україні, але й взагалі про ставлення до політичної еліти загальносвітової, політичні еліти в інших країнах.

І, власне, основне, що важливо, це донесення ідеї, що увага міжнародної спільноти, незважаючи на те, що російська пропаганда, вона активно продукує наративи, які нібито ігнорують та знецінюють висновки та здобутки міжнародної журналістської медіа-спільноти та політичної спільноти, тим не менше для них все ще залишаються важливим аргументом це ті розслідування, ті висновки, ті заяви, документи, які приймаються саме на європейському рівні та на рівні окремих європейських держав.

І мені здається, що важливо доносити до міжнародної спільноти, що фактично просто медіа-увага до окремих подій, до окремих жахливих подій, як події в Бучі, Краматорську або в Маріуполі, їхнє фактичне затухання та зменшення, відсутність якогось результату, затвердженого стосовно цих подій, затверджених висновків офіційних, відсутність якогось хоч проміжного результату використовується російською пропагандою як аргумент на їхню користь, що вони були праві.

Буквально вчора побачили цитату, що (цитую російською) "когда российская сторона начала настаивать на разборе происшествий в Буче и Краматорске в Совбезе, вся шумиха вокруг этих событий исчезла". І

фактично станом на зараз залишається важливим підтримання і уваги, і приведення до якогось завершення до висновків та документів, які би давали свої висновки та рекомендації стосовно подій не тільки зі сторони України та окремих організацій чим ширше, тим більш ефективніше.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Юля.

ДУКАЧ Ю. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Колеги, "Вокс Україна", Світлана Сліпченко. Будь ласка, 3 хвилини, пані Світлано, якщо можна.

Дякую.

СЛІПЧЕНКО С. Да, звісно. Доброго дня! Чи добре мене чути зараз? Отож мене звати Світлана Сліпченко, представляю проект VoxCheck від ГО "Вокс Україна". Дякую вам за можливість долучитися до засідання комітетів.

І хотіла б, напевно, розпочати з того, що протягом війни ми з колегами найбільш були сконцентровані саме на моніторингу російських наративів, при тому, що до війни ми працювали із маніпуляціями різними українських медіа і слідували за висловлюваннями політиків, але зараз, звісно, працює на інформаційному фронті виключно проти агресора.

Багато в чому наші спостереження щодо наративів Росії, щодо потенційних загроз, провокацій, вони потім співпадають із прогнозами щодо інфотерору, які дають, наприклад, Центр протидії дезінформації при РНБО або ті потенційні загрози, які виявляє СБУ.

Крім того щодо звернення, яке готується, хотіла б, напевно, запропонувати таку досить критичну ідею, але вона більше стосується не звернення, а загалом комунікаційної стратегії, яку ми можемо відбудовувати. Це питання того, як ми можемо інноваційно впливати на західну аудиторію і

на наших західних партнерів, і моя ідея полягає в тому, щоби показати реальних жертв російської пропаганди. Як що ми зможемо зібрати ось, скажімо, фото-відеосвідчення, інтерв'ю людей, які прямо постраждали від російської пропаганди, це негативно вплинуло не їх не лише життя і добробут, а, можливо, хтось із їх близьких помер або отримав пошкодження, власне, будь-яку шкоду від російської пропаганди, а такі історії, я думаю, можна знайти з урахуванням всіх потужностей і громадських організацій, і центрів, що при РНБО, що при Мінкультури, і з урахуванням потужностей парламенту. І якщо побудувати комунікаційну стратегію на ось таких прикладах реальних жертв російської пропаганди людей, які реально постраждали, ми зможемо дати такий дуже сильний емоційний поштовх, чому ми маємо давати жорстку протидію російській пропаганді і дезінформації у Європі і взагалі у всіх точках світу.

Крім того, ми з колегами готуємо в найближчі тижні анонсувати базу дезінформації у італійських і німецьких медіа. І презентація цієї бази буде лише зайвим підтвердженням тому, що озвучили колеги, що закриття одних лише Russia Today і Sputnik News у Європі є абсолютно недостатнім, тому що є набагато більше авторів, які є провайдерами російської дезінформації у, зокрема, Італії і Німеччині, але, звісно, і у інших європейських країнах.

Тому ось, власне, це мої єдині зауваження, вони досить короткі. І це як пропозиція ось такої комунікаційної стратегії, де ми зможемо давати емоційний тиск, емоційний поштовх, емоційну реакцію, але залишаючись при цьому керованими фактажем і реальними даними, реальними історіями і свідченнями очевидців, які постраждали від пропаганди. І ці наслідки для них стали дуже відчутними і можуть бути перекладені вже в отакий, скажімо, не контрнарратив, а історію того, як російська пропаганда теж є тією ж вбивцею, тим же самим негативним фактором, що є російські військові, які вбивають українців. Це все.

Дякую вам дуже.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Світлана.

Ми будемо вдячні. Я принаймні від свого комітету, від нашого комітету хочу звернутися, але думаю, що колеги із двох інших комітетів не будуть проти, щоб отримати, після вашої презентації бази дезінформації в італійських і німецьких медіа отримати цей матеріал для нас, тому що ми всі спілкуємося з великою кількістю відповідно парламентарів саме і в цих країнах зокрема і можемо далі використовувати це в своїй роботі. Тому будемо вдячні, якщо ви через секретаріат нам надішлете цю інформацію після її презентації.

СЛПЧЕНКО С. Обов'язково. Дякую дуже.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

ІнформНапалм. Михайло Макарук є? Немає Михайла. Євромайдан Прес, було заявлено два журналісти, хтось один, будь ласка, чи пані Орися, чи Богдан.

ГРУДКА О. Є тільки я. Доброго дня всім!

ГОЛОВУЮЧА. Будь ласка. Пані Орися Грудка, будь ласка.

ГРУДКА О. Дякую і за запрошення, і за дуже корисні тези.

Як на мене, дуже важлива була оця теза про те, що російську пропаганду треба розуміти не в контексті лише суто дезінформації, власне, а в контексті розпалювання війни, бо ми також, Євромайдан Прес, стикаємося постійно з тим, що недостатньо просто от сказати, що те, що каже Росія, це неправда, тому що іноземний читач, він все одно не є присутнім ні в Україні, ні в Росії, він не бачить ці події сам, і, власне, боротьба з пропагандою є також, це є питання довіри, і обов'язково так само потрібно подавати наші

наративи і, власне, показувати цю суб'єктність України на міжнародному полі.

І також пан Шаповал також сказав, що координовані дії розпочала Росія, власне, для пропаганди на іншомовну аудиторію зараз, а не на українську. І, справді, ми бачимо інформацію про цей так званий прес-тур в Маріуполь фейковий, і про це вже також казало і Міністерство закордонних справ. Але важливо продовжувати ці сигнали до міжнародних медіа, що це є певною мірою співучасть зі зрозуміло з чого, правдивої картини їм там не покажуть і буде лише якась постановочна картинка. І незрозуміло, чи візьмуть участь журналісти, але досить імовірно, що деякі журналісти, які вже, зрозуміло наперед, проросійські, будуть брати. Але, власне, дуже важливо наголошувати, на мою думку, оце розуміння, що російська пропаганда, вона є інструментом війни і в юридичному аспекті, і, власне, в тому, для чого вона працює.

І, власне, ще згадували про англomовний контент, що потрібно працювати не лише на англomовну аудиторію, ми теж з цим стикалися, тому що начебто нас можуть читати і суто Євромайдан Прес, наприклад, і в Німеччині, і у Франції, але нас значно менше читають. І зрозуміло, що це не можна просто перекласти чи то на німецьку, чи французьку, чи на якісь інші мови, на європейські, але це потрібно, власне, адаптувати контент і в цій сфері також нам потрібно розширюватися. Якби була така змога, це було б важливо.

І зацікавила так само теза про документування пропаганди наразі, крім документування пропаганди, мабуть, і воєнних злочинів також, хоча це вже виходить за рамки цієї доповіді. І так само щодо розвінчування фейків чи ретрансляції, наприклад, тих заяв неправдивих, які робить Росія, Путін чи там інші представники офіційні, ми тут собі обрали такий підхід, щоб не просто ретранслювати те, що вони кажуть, а вже подавати цю інформацію в межах спростування чи то від західних якихось представників офіційних чи від українських.

У мене все. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Орисю.

І на завершення Український кризовий медіа-центр, має бути пані Тетяна Огаркова. Пані Тетяно, 3 хвилинки, вам слово. Дякую.

ОГАРКОВА Т. Доброго дня! Приєдналася до наради. Тема надзвичайно важлива, цікава. Ми в Українському кризовому медіа-центрі системно намагаємося працювати по двох основних напрямках: це напрямок інформування закордонних аудиторій про те, що відбувається, і з іншого боку, власне, напрямок боротьби з тими дезінформаційними наративами, які, на жаль, ми спостерігаємо сьогодні, і вони нікуди не зникають. От буквально навіть вчора інформація про те, що пропагандистські медіа російські готують так званий ...*(Не чути)* пропагандистський в Маріуполь.

Продуктів у нас дуже багато. Ми запустили з початку війни ютуб-канал англомовний "Ukraine in flams", де вже на такому фаховому рівні намагаємося показати, розказати на експертному рівні, що відбувається в Україні, знаходити правильні формулювання. Теми, які звучать, це може бути і про необхідність постачання більшої кількості зброї і про те, чи варто називати те, що відбувається, геноцидом, тобто ті теми політичні, які звучать, які важливі.

У мене є драфт, власне, от цього тексту, моя колега Олександра Тихановська, яка мала приєднатися до цього засідання, значить, драфт правок, які ми пропонуємо. Тут декілька формулювань, які ми пропонуємо уточнити, змінити. Цей драфт, я так розумію, є надісланим. Ви зможете з ним ознайомитися, можливо, взяти його до уваги. Наразі розуміємо, що ми розуміємо, що ця...

ГОЛОВУЮЧА. Ми вже їх використали в тому драфті, який зараз циркулюється там.

Дякую.

ОГАРКОВА Т. Я дякую. Я заміняю Сашу тут.

Зараз бачимо, що... ми також дуже багато працюємо з іноземною пресою, включення фактично кожен день, намагаємося пояснити, що відбувається. Зараз, очевидно, 60 з чимось днів після початку цього повномасштабного наступу ситуація з розумінням того, що відбувається в Україні, набагато краща ніж два місяці тому, це, на щастя, так. Але ці заклики до того, що Росія там все одно переможе і давайте будемо рятувати життя українців, давайте здаватися, вони все одно продовжують звучати. От тут треба дуже прицільно працювати. Зараз ця суб'єктність України і увага до її історії, вона посилюється, тому що навіть те, що, скажімо, сьогодні відбувається в Херсонській області, ці нові вказівки про експропріацію українського зерна і взагалі продовольчих товарів в Росію, це нам дуже болісно нагадують ті події, які були в ХХ столітті, Голодомор в Україні. Тут уже появляється до цього цікавість, ми маємо ці теми максимально підсвітлювати, максимально робити на цьому увагу, максимально говорити про цей процес дегуманізації українців, який відбувався впродовж десятиліть насправді з боку російської пропаганди і, власне, прицільно над цим працювати, і пояснювати це в тяглості історії, що цей конфлікт насправді, ця війна, яка відбувається сьогодні, вона є насправді продовженням такої доволі послідовної політики, яка відбувалася і в ХХ столітті, і відповідно з цим треба боротися системно.

Тому як би результатом, власне, цієї боротьби може бути лише відновлення територіальної цілісності всієї України і, дійсно, як уже зараз це офіційно звучить, ослаблення Росії, так, від американських ...*(Не чути)* ослаблення Росії тією мірою, щоб вони не могли більше в майбутньому здійснювати таку агресію проти своїх сусідів, зокрема, проти України.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Тетяно. Дякую, колеги.

Я тепер хочу перейти до надання слова колегам, членам комітетів. Давайте так, як бачила, як піднімалися руки спочатку Микола Княжицький, потім Богдан Яременко, потім Володимир В'ятрович.

Будь ласка, пане Миколо.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Дякую.

Я спробую можливо трошки відрефлексувати на те, що говорив і пан Шаповалов, і багато інших, і відрефлексувати практично.

Друзі, ми прийняли Закон 7215, де визначили поняття "державатерорист". Це сталося ще 4 числа, на жаль, досі цей закон не підписаний Головою Верховної Ради. Як тільки Голова Верховної Ради підпише цей закон, очевидно ми зможемо притягати, у нас є в чинному законодавстві норми, які прирівнюють до терористів тих, хто займається пропагандою тероризму. Очевидно, кожен державний пропагандист зможе в такому разі фактично бути притягнутим до кримінальної відповідальності. Це може пройти через всю судову систему, він може бути виставлений на Інтерпол. Я знаю, що це і так відбувається. Але це буде стосуватися більшої кількості людей на підставі закону, який ми самі приймемо. Бо ми вітаємо, і сьогодні вище керівництво держави вітає Сполучені Штати Америки за те, що вони готові визнати державу-терористом. Ми це зробили четвертого, а досі у нас закон не підписаний.

І є ще один Закон 7215, який на основі цього закону вводить кримінальну відповідальність за підтримку тероризму. То цей закон поданий вже понад місяць тому, навіть не розглянутий комітетом. 7214 прийнятий, не підписаний, а той другий навіть не розглянутий комітетом.

Тому, коли ми до когось звертаємося, що дуже добре, і я повністю підтримаю наше звернення, все ж таки хочу, щоб ми теж запитували і себе і докладали своїх власних зусиль. Я скористаюсь тим, що тут є представники всіх комітетів, щоб принаймні звернули на це увагу своїх колег, які працюють у відповідних профільних комітетах. Бо там і заборона ...*(Не*

чуті), що інші прийняли, і прирівняння... назва Росії державою-терористом і багато пунктів, які забороняють російську пропаганду.

От ми напрацювали спільно з Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення новий проект закону, а не можемо його подати, бо 7214 не підписаний, а саме там є пункти, які визначають, що таке пропаганда агресора і тероризму. І на підставі цих пунктів ми хочемо надати право Нацраді рішуче карати тих людей чи то які юридичні особи, які це роблять. Не можемо це зробити, бо ці закони досі не підписані, по місяцю у нас лежать. Поки ми закликаємо інші країни щось зробити. Це коротко щодо практичності.

Ще одне питання. Хочу ще раз подякувати представникам всіх громадських організацій. Бо ми звикли, що у нас все вирішує держава, а дуже часто прохання від громадських організацій чи від колективів, чи від груп бувають не меншими. Наведу вам один приклад. Наприклад, колектив телеканалу Еспресо, з яким я творчо співпрацюю, звернувся письмово до регуляторів більшості європейських країн, Сполучених Штатів Америки і Канади з проханням вимкнути звідти канали країни-агресора і ввімкнути, зокрема, телеканал Еспресо та інші телеканали. І ціла низка країн на це відгукнулися і це зробили. Зокрема, це Болгарія, Боснія і Герцеговина, Грузія, Ірландія, Естонія, Канада, Литва, Молдова, Німеччина, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія, Чорногорія, і інші країни теж додадуться до цього списку. Точно так само, коли журналісти телеканалу звернулися до Eutelsat, де транслюються російські канали, тоді сказали, що ми ваше звернення будемо розглядати, але натомість включаємо телеканал Еспресо на Eutelsat, і він там зараз є за ініціативою самого Eutelsat.

Тепер, коли ми говоримо про пропаганду. Уявіть собі, що на цьому ж Eutelsat чи на інших супутниках російських каналів є багато. На жаль, українська політика, і тут є пан Тарас, заступник міністра інформаційної політики, і зводити українську політику до закриття українських каналів і створення одного каналу – це повне послаблення української пропаганди і

української присутності. Інша справа – координація роботи, спільна інформаційна політика, військова цензура, все це потрібно, всі мають говорити одним голосом. Але російських каналів є багато, а закриття українських каналів, як це сталося в українському ефірі з Еспресо, "Прямим" і "5" – проукраїнських каналів, це є неприпустимо, це є пряма шкода національній безпеці.

І як можна звертатися, коли самі журналісти цих каналів частина воює, частина працює на інформаційному фронті, створюють англomовні сторінки між іншим своїх сайтів, пишуть про все це. Ці канали, які увійшли в кабельні мережі Європи, щодня змушені говорити про те, що в Україні обмежується свобода слова. Як ми можемо говорити і забороняти іншим, якщо вони кажуть, ви самі обмежуєте свободу слова, це все одно, що українські солдати, вибачте, когось би, не дай бог, гвалтували чи вбивали у Білгородській області, а ми б пробували говорити про Бучу. Ми не можемо вести себе так, як агресор.

Тому, по-перше, треба негайно і ще раз до pana Тараса звертаюся як до заступника міністра інформаційної політики, публічно виступити проти політичної цензури в Україні, підтримуючи, звичайно, військові обмеження, це нам дуже важливо. І те саме я прошу представників всіх громадських організацій. А далі звертатися, дійсно, я думаю, що вимкнути українські канали з Eutelsat можна, якщо за проханням, вибачте, журналістів приватної структури вони їх туди включають. Якби у нас було багато структур, таких, які би претендували на ці місця, бо для них це є питання грошей і бізнесу, у нас є такі структури. Просто наша влада обмежує цю нашу присутність на Eutelsat і не дає виключити звідти російські канали. Це теж потрібно розуміти.

Тому, мені здається, ще раз кажу, що звернення я підтримую, просто використовувати це як трибуну, бо українські канали патріотичні, які не беруть грошей в держави, роблять англomовні сайти, розповсюджують

інформацію, входять в кабельні мережі, виключають російські канали, вимикає і з ними бореться українська влада, це просто нонсенс.

І останнє, що я хотів сказати. Тут колеги з Євромайдану говорили про англійську мову. Мені здається, що те, що потрібно зробити і звернутися до української держави, на що потрібна підтримка, я думаю, всім тут присутнім і всім українським медіа. Нам дійсно треба мати англомовні сторінки наших медіа, але їх мають робити ..... спікери з досвідом в журналістиці.

От якби Україна виділяла кошти як держава на це, наприклад, щоб українські медіа, сайти, телеканали, громадські організації могли звертатися за грантами до міністерства на те, щоб різними мовами, щоб можна було контракувати іноземних фахових журналістів, які оригінально володіють тими чи іншими мовами, для роботи на Україну, мені здається, це було б дуже корисно і дуже позитивно.

Бо, між іншим, Russia Today свого часу виграла за рахунок того, що вони контракували і виходили в Сполучених Штатах, їх же не сприймали просто як російську пропаганду, вони дійсно розхитували там ситуацію, їх сприймали як певний спектр політичний чи Німеччини, чи Америки, тому що вони наймали німецькомовних, англомовних громадян цих країн, які за їхні гроші займалися пропагандою, вони наймали негідників. Але дуже багато порядних людей англійців, американців, німців із задоволенням би розповідали про те, що відбувається в Україні, просто держава мала би це підтримати, і в нас, дякувати богу, немає такої цензури і державних медіа, як в Російській Федерації, тому на грантовій основі дати гроші цим людям, щоб вони працювали для українських медіа.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Миколо.

Ну, власне кажучи, в нашому цьому спільному рішенні комітетів ми говоримо в зверненні до РНБО та про закриття додаткове там регіональних каналів проросійських, які пов'язані насправді з проросійськими політиками

в Україні, а, можливо, нам треба якось виокремити окремо цей пункт, де ми говоримо про сприяння мовленню телеканалів із державницькою позицією на якнайбільшій території України і забезпечити для них безперешкодний доступ їхніх глядачів, можливо, просто це винести в окремий пункт і звертатися...

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Звичайно, ми маємо звернутися до цих держав...

ГОЛОВУЮЧА. Не виключно до РНБО... Ні, ні, але це ми говоримо зараз про спільне рішення комітетів. В нас два документи: один – звернення до всіх держав, а ще до українських. То просто виписати його як окремий пункт і тут звернутися і до Кабміну, і до регулятора, і до Нацради, і до РНБО, і так далі, про державницькі... ну, проукраїнські канали з державницькою позицією. Я просто про те, щоб структурувати трошки інакше. А що стосується вже... я зрозуміла по зверненню, я зрозуміла.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Але от це звернення до держав ЄС і НАТО, треба щоб вони все ж таки сприяли присутності всіх патріотичних українських телеканалів і українських медіа в своєму інформаційному просторі.

ГОЛОВУЮЧА. Це би треба додати.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Так. Бо те, в чому ми переконували Eutelsat, вони кажуть, що от ми, ну, тобто вони, якщо вимкнуть всі російські канали, то місце звільниться, вибачте, фізично, це місце мають зайняти українські телевізійні канали всі, ми їх тут зараз не розділяємо, але патріотичні українські телевізійні канали. Нацрада і міністерство можуть абсолютно спокійно координувати цю роботу, лише закликаю це робити, не виходячи з політичних якихось побажань, бо зараз в нас всі демократичні політичні сили

об'єднані у боротьбі з агресором, і всі виступають як єдине ціле, а от як представників держави і, мені здається, це було би дуже корисно для всіх українських медіа теж.

І, між іншим, це теж важливо, бо ви знаєте, як там багато переселенців. І коли вони там знаходяться, наші переселенці, під впливом десятка російських каналів в кабельних мережах, де їх мільйони людей, а нас бачать, вибачте, один, і бачать ці десятки, то принаймні треба наших зробити більше і російські вимкнути. Бо ці переселенці потім повернуться сюди, і через них будуть дестабілізувати ситуацію, розумієте, промиваючи їм там мізки. Це теж є така серйозна небезпека.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую. Ну я думаю, що ми додамо цей пункт до цього звернення.

Прошу, пане Богдане.

ЯРЕМЕНКО Б.В. Дякую.

Я перш за все ініціаторам нашої сьогоднішньої зустрічі хочу подякувати, вони так делікатно один одному дякували, не знаю кому ініціатива належить від початку, тим не менше і пану Олександрю, і пані Іванні.

Ми побачили, що дуже актуальна тема, і я, власне кажучи, останні два дні провів, вивчаючи питання з того, що є, чого немає, чи можемо ми ставити питання. Ну в принципі зрозуміло, організації це питання порушували. Організація міжнародна, яка цим займається, є, це Рада Європи. Є відповідні конвенції Ради Європи, які передбачаються в принципі правові основи для достатньо широких і рішучих дій у сфері протидії пропаганді.

Тепер питання: що ми зараз хочемо досягнути своєю активністю?

Я бачу, що наше завдання мало би бути широким. Ми мали би узагальнити, і сьогодні про це говорили багато хто, що ми маємо найбільші потреби, очевидно, і, не хочеться себе хвалити, але сьогодні про це говорили,

що передовий досвід у протидії пропаганді, дезінформації і так далі, і так далі, і так далі. Отже, в принципі ми повинні розуміти, що Росія не перша, не остання держава, яка веде загарбницькі війни і використовує при цьому пропаганду, що наш довід може бути і буде корисним і з огляду на те, що такі події, на жаль, у світі продовжуватимуться. І, швидше за все, продовжуватимуться і найближчим часом в інших регіонах іншими великими державами.

Отже, наш досвід, якщо ми його правильно сформулюємо, завуалюємо в деяких місцях і будемо спрямовувати невинятково на боротьбу з Росією, може бути цінний як міжнародні ініціативи в рамках тієї ж самої Ради Європи про розширення правової бази, розуміння філософій і практик боротьби зі злочинами в інформаційній сфері.

Ця тема заявлена фактично ініціаторами заяви, яку ми розглядаємо. Але і наша сьогоднішня дискусія і, ну, те, що я почитав, подивився, показує, що перш за все текст значно ширший, складніший має бути, і повніший, і масштабніший з точки зору хто його приймає. Мені здається, це має бути все-таки постанова Верховної Ради. По-друге, повинно бути, мені здається, наші пропозиції повинні бути більш ґрунтовні. Тому що деякі речі згадані і вони правильні, там нічого не викликає у заяві заперечень з точки зору боротьби пропаганди, дезінформації. Можливо, окрім, і сьогодні в дискусії це теж прозвучало, крім, ну, хотілось би, щоб якісь держави визначали, які канали патріотичні, які ні, але, ну, це вже, мені здається, дуже слизьке. Боротися з ворожим, з підривним – це правильно, проти цього навряд чи хтось може виступати, нав'язувати, встановлювати стандарт патріотизму і так далі – це, мені здається, трошки складніше. І інше делікатніше питання – навряд чи нам треба туди залазити.

Отже, нам треба підготувати більш суттєвий текст, де перш за все... І пояснити, в чому підривний характер і російської пропаганди, і пропаганди, яка підбурює до воєн, до злочинів і так далі. Звичайно, там вишенькою на торті буде згадка про Нюрнберзький процес, це те, що росіяни дуже люблять

і дуже мало знають історію Другої світової війни. Ми повинні подати приклади деякі, ну, очевидно, звичайно, дуже стисло, того, що робиться сьогодні Росією, підривного, як це виглядає, як діють ці механізми. І ми повинні систематизувати наші пропозиції. Причому ці пропозиції будуть важливі і з точки зору меседжа до іноземної аудиторії і української теж. Тому що, ну, щось потрібно осмислити на рівні філософії. Ця робота триває, але далеко не всі просунулись так далеко, як Україна, не у всіх потреба була, тобто що є цими злочинами в інформаційній сфері. По-друге, тобто філософія.

Далі. На рівні законодавства що треба змінювати і в Україні, і в інших країнах, в тому числі передбачаючи більш жорстокі покарання, оскільки ми бачимо, що злочини в інформаційній сфері фактично, зокрема те, що зараз робить Росія, фактично здійснюється з метою підготовки реалізації і прикриття реальних злочинів, такі як вбивство, тортури, геноцид і так далі. І в цьому контексті треба дивитися. І тут нам, очевидно, треба буде допомога наших колег із правового комітету теж.

Нам би треба було би, звичайно, обов'язково залучити до цієї роботи, окрім присутніх тут представників комітетів, ще і Комітет свободи слова. Розуміючи там всі делікатні моменти і так далі, з керівництвом комітету, тим не менше, є профільна структура у Верховній Раді України і знайти форму її залучення ми завжди знайдемо, щоб вона сприяла роботі, а не викликала якісь реакції.

Далі. Окрім філософської складової, складової в плані наших послань, меседжів до держав, що треба змінювати на рівні законодавства, повинні... Звичайно, окремий розділ – це практики урядів. Тут уже питання більш практичні, от саме причин для ліцензування, скасування ліцензій, яким чином, на підставі чого і як здійснювати заборону діяльності якихось ворожих активів інформаційних на своїй території, як їх виявляти.

Третій напрямок – це наші меседжі до засобів масової інформації, тому що, очевидно, треба переглядати деякі підходи до стандартів свободи слова,

дотримання. Наприклад, абсолютно очевидно, надання слова для збалансованого підходу і повного висвітлення якоїсь теми для держави-агресора, її представників. Це є хибна практика, яка не забезпечує свободу слова, фактично підриває її. Про це ми теж повинні говорити. І це меседж, який далеко не всі в Україні ще сприйняли. Ми досі отримуємо якісь там інтерв'ю з Гіркіним і так далі, і так далі, що є фактично пропагандою тероризму і пропагандою злочинів проти України. І це відбувається і в інших державах.

Ну, і останнє, звичайно, це до громадян на наші звернення про необхідність, і сьогодні прекрасно представники уряду говорили про програми, які є освітні, тобто це те, що стратегічно довгограюче.

Отже, нам треба змінити формат, я закликаю про це. Причому мені здається, що профільні комітети повинні були б взяти координацію. Треба створити робочу групу з представників зацікавлених комітетів або під егідою комітету. Ну, профільний, все-таки, мабуть, Потураєва комітет. Вибачте, що я за прізвиськом, але комітет гуманітарний та інформації, мова йде все-таки про інформаційні речі.

Вести до цієї робочої групи представників всіх зацікавлених комітетів з тим, щоб ми підготували і аргументаційну, і мотиваційну частину, результативну частину цього майбутнього документу, і впродовж там тижня-двох-трьох вийти на ґрунтовний документ, який може бути, ще раз повторюю, фактично міжнародною ініціативою Верховної Ради України у цій сфері, який ми можемо просувати через Раду – нашу делегації в ПАРЄ, через наші делегації парламентські в ОБСЄ, в НАТО і в інших міжпарламентських організаціях.

Дякую. Вибачте, якщо довго говорив.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Будь ласка, пан Володимир В'ятрович.

В'ЯТРОВИЧ В.М. Доброго дня, шановні колеги! Теж хочу подякувати ініціаторам цього зібрання. Мені здається, що нам варто би було якісь періодично робити такого роду наради і за участю кількох комітетів, і за участю, власне, представників громадськості, які працюють у цій сфері.

Ми багато говорили, і слушно абсолютно говорили про форми боротьби з російською пропагандою, про інструменти боротьби з російською пропагандою, про спроби обмеження російської пропаганди у світі і в Європі.

Я не маю зауважень фактично до цих заяв, які підготовлені, але трохи більше, власне, про роботу в цій сфері в кількох хвиликах. Мені здається, що, і я тут згоден з Миколою Княжицьким, що справді, наші позиції у зверненнях до Європи дуже послаблює дуже незрозуміла ситуація з трьома українськими каналами, які без якогось обґрунтування просто виключені з мереж, і це насправді справа, яку треба вирішувати якомога швидше. Мене дивує, що ця справа зайняла стільки часу, і ми досі не отримали жодної якоїсь відповіді.

І так само, користуючись нагодою, звертаюся до заступника міністра пана Тараса Шевченка: давайте якомога швидше вирішимо це питання для того, аби воно послаблювало позиції України в світі як країни, яка намагається звертатися до світу.

Друге. Тепер більше не про інструменти, а про змісти інформаційної політики. Мене дещо бентежить, знаєте, яесь таке інформаційне вихолощення цієї інформації, яку ми подаємо як для України, так і для світу. Її наповненість фактами, я розумію, що є війна, воєнна ситуація, очевидно, що повинна бути якась воєнна цензура, але мені здається, що це вихолощення від конкретного фактажу в інформації, яка подається в тому ж форматі марафону, ну, воно вже трішки задалеко зайшло, і в результаті отримати якусь загальну картину того, що робиться в країні, і навіть з бойовими діями, стає дедалі важче. В результаті громадяни втрачають довіру до тих джерел інформації, починають шукати щось в якихось телеграм-каналах, вайбер-розсилках і так далі. І це дуже неправильно, тому що це

послаблює нас, тому що з'являються якісь альтернативні джерела інформації, які можуть, очевидно, використовуватися далеко не для того, щоб доносити правдиву інформацію. І це дуже серйозно нас послаблює в міжнародному контексті. Ми зараз всі починаємо потроху бідкатися, що світ може втратити, навіть вже частково втрачає інтерес до України, а це, зокрема, і через те, що бракує просто конкретно вивіреної, фактологічної інформації, яку ми самі не надаємо світу, не надаємо своїм громадянам.

Тепер ще кілька міркувань, що стосується, власне, змістовної частини боротьби проти російської пропаганди. Нам треба досить чітко визначитися з термінами, які ми використовуємо, термінологією. Тут звучав термін, який, можливо, варто застосовувати: war of aggression, ... - який, можливо, варто використовувати для характеристики цієї війни. Можливо, але мені здається, що, зважаючи на те, що цей термін ще не є прийнятний в якомусь міжнародно-правовому полі, він не є настільки популярний, настільки відомий, затверджений якимись міжнародними документами, нам варто все-таки триматися позиції, яка дуже важлива, в просуванні якої ми маємо вже певні позитиви. Мова йде про оцінку злочинів Російської Федерації в Україні як геноциду. Це те, що нам вдалося зробити, окреслити політичною постановою Верховної Ради, і зараз ми маємо успіхи в Латвії, Естонії, Канаді. І я думаю, що ми далі повинні триматися, власне, цієї юридично-правової, міжнародно-правової характеристики подій... дій Російської Федерації в Україні як злочину геноциду. Аргументи для того, мені здається, в нас абсолютно достатні, і не варто якось розмивати, власне, цю оцінку ще якимись додатковими альтернативними оцінками. Тому що зрозуміло, що суперечки щодо того будуть, але ми маємо говорити з таким ось єдиним голосом.

Мені здається, що нам в нашій інформаційній роботі треба частіше використовувати термін, який поступово починає приживатися вже і в західних медіа, мова йде про "рашизм", як певну ідеологічну основу до тих злочинів, які чинить Росія в Україні. Очевидно, що треба, не знаю, можливо,

провести якісь конференції внутрішні, зовнішні для того, щоб чіткіше окреслити цей термін, цю термінологію і врешті-решт саме її взяти на озброєння для того, щоб пояснювати, що саме робиться в країні. Тому що просто апеляція до того, що це той самий нацизм, тільки російський, просто апеляція до того, що це той самий фашизм, тільки російський, воно не зовсім працює, тому що все-таки різниця є, а новий термін "рашизм" дає можливість показати, скільки в ньому є і нацизму, і фашизму, якихось інших злочинних тоталітарних ідеологій.

І наостанок ще одне важливе, яке стосується вже моєї ще іншої професійної діяльності. Мені здається, що зараз в інформаційній роботі з Заходом бракує історичного контенту. Росія дуже багато апелює до історії, до минулого, Росія дуже багато своїх речей, своїх злочинів обґрунтовує якимось своїм збоченням, але таки розумінням історії. І, на жаль, часто ці її апеляції до минулого знаходять відгук на Заході саме через те, що дуже низькі знання історії України в світі. Тому, мені здається, що от цей напрямок роботи якоїсь просвітницької, інформаційної роботи щодо минулого України, він має бути суттєво посилений.

Мені здається, що за оці от... вже другий місяць війни нам бракує, власне, такого роботи, тим паче, що маємо навіть державну інституцію, яка безпосередньо мала б займатися такою роботою, я маю на увазі Український інститут національної пам'яті.

Тому хотів би звернути увагу на активізацію цієї роботи для того, аби вже і на світ розповідати, розказувати, зокрема наше бачення історії, і проводити деконструкцію історичних міфів Російської Федерації, які дуже шкідливі для України.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Володимире.

Я ще бачу руку підняту Ірини Геращенко. Колеги, чи я всіх помітила, чи може хтось ще, просто я не бачу.

Тоді, будь ласка, пані... А, Ліза Богуцька ще. Давайте, пані Ірино ви, і потім пані Ліза.

ГЕРАЩЕНКО І.В. Дуже дякую.

Христос Воскрес, дорогі колеги! Дуже дякую за цю надзвичайно важливу і серйозну дискусію. І тішить, що ми всі говоримо в один голос з усвідомленням важливості об'єднання позицій щодо тих гібридних загроз, які продовжуються сьогодні в контексті повномасштабної агресії Російської Федерації проти України.

Моє дуже таке чутке відчуття від спілкування з західними колегами, від спілкування з нашими міжнародними партнерами, які змінюють сьогодні свою точку зору щодо загроз з Російської Федерації, і міняють свою позицію щодо військової допомоги Україні. В той же час усвідомлення гібридних загроз, як на мене, знижається. Тільки так можна, наприклад, пояснити захоплення, яке звучить в словах міжнародних лідерів цими так званими там прозрівшими російськими пропагандистами, коли вже і світові лідери згадують, що вони захоплюються мужністю тих журналістів російських, які там щось сказали проти системи. Насправді, як на мене, або спроба пані Овсяннікову влаштувати на роботу, вона має прекрасну роботу зараз на Deutsche Welle, і навіть вручити їй якийсь приз за мужність.

Мені здається, це дуже серйозні загрози, на які ми всі як країна, як політики, як державні діячі маємо реагувати набагато активніше, набагато оперативніше, пояснюючи нашим міжнародним партнерам, що насправді ніяких хороших русских не існує, і це чи продовження часто спецоперацій російських, чи це, ну, така меркантильна історія, як зіскочити з тонущего корабля.

Мені здається, що, я прочитала уважно от наші спільні рішення, які ми плануємо прийняти, зробити таку ініціативу, глобальну, в список Бучі, як ми говоримо, куди мають бути включені не лише всі причетні до війни проти України військові, а і пропагандисти всіх телеканалів, не тільки рівня

Симоньян, Соловйова, чиї прізвища на вустах, а в принципі, всі причетні до роботи на Russia Today, на "Россия 24", які несуть повну відповідальність за отруєння російського суспільства. 84 відсотки росіян, які підтримують Путіна і війну проти України, - це плод їх зусиль. Вони всі є Геббельси, і мені здається, от нашим європейським, американським партнерам потрібно більш жорстко доносити позицію, що ці люди мають бути нев'їзні, їх активи там мають бути, а вони більшість мають якісь там, до речі, або дачі, або ще якесь майно чи рахунки в Європі, або навіть там якісь подвійні громадянства, от все це має бути заблоковано. Це дуже і дуже серйозно, і нам треба бити по цьому "списку Буча".

Друге важливе питання. Ці воєнкори російські, вони взагалі, ну, страшні люди, я думаю, тут мають бути більш жорсткі санкції, вплоть до того, що під санкції мають потрапити їх родини. І от давайте про це говорити. Тому що воєнкори, які виправдовували війну з 14-го року, які як Пореченков брали участь навіть в катуваннях українських військових, в зніманні сьогодні "Тайри". Ну, вибачте, ці люди знімають "Тайру", мабуть, під якимись наркотичним впливом примушуючи її говорити страшні речі про Маріуполь, і інших наших військових. Усе це має бути дуже серйозно висвітлено.

Далі. Я вважаю, от вчора вийшла інформація, яку, до речі, ми отримали від наших воєнкорів, що Росія вчергове готує такий прес-тур в Маріуполь, куди вона везе іноземних журналістів через Ростов, і очевидно це продовження гібридної війни. Для нас очевидно, що російські зараз структури роблять все для того, щоб перекласти з хворої голови на здорову, щоб розповісти про якісь звірства у Маріуполі начебто "Азова". Після першого такого прес-туру вийшов дуже неприємний матеріал, наприклад, на "Франс 2", де "Азов" знову називали нацистами. І тому це дуже небезпечні речі, ми маємо тут протестувати проти таких турів.

Ми усвідомлюємо, що іноземні журналісти пойдуть в Маріуполь, тому що у них немає іншої картинки отримати там цей фактаж. Але так ми

легітимізуємо відкритість кордону, там, який сьогодні не контролюється Україною, якою їх возять через Ростов, так ми легітимізуємо взагалі всі ці гібридні міфи. І я думаю, що підсумком нашої, так само, сьогоднішньої наради і комітету спільного має стати звернення до міжнародних медіа щодо загрозливості цих всіх прес-турів, організованих МЗС Російської Федерації, які продовжують свої гібридні загрози. Це дуже важливо.

І третє. Я повністю підтримую необхідність посилення історичного екскурсу, взагалі роботи з нашими міжнародними партнерами щодо того, що Україна – не Росія, українські і російські народи мають іншу історію, їм це треба роз'яснювати. І в цьому контексті я так само хочу підтримати всіх колег, які наголосили на важливості того, щоб ми не будували Росію в Україні. Ми маємо сьогодні дуже серйозну загрозу, от я думаю, всі колеги, які побували вже у відрядженнях міжнародних останнім часом і спілкувалися з європейськими партнерами, усвідомлення того, що ми можемо там мати припони на утриманні там кандидатства нашого в ЄС, будуть намагатися це зробити нашими руками насправді, в тому числі через проблему свободи слова, через ті опросники.

Тому прохання до всіх, хто сьогодні тут представляє владу, все-таки усвідомити ризики і відключення трьох телеканалів, які працювали в одному контексті. І брехні відносно того, що начебто цим трьом телеканалам пропонували слот, а вони не долучилися, це все абсолютно неправда, і це всім відомо. І дуже важливо, щоб ми не будували Росію в Україні. От відсутність взагалі сьогодні депутатів в слоті каналу "Рада", відсутність сьогодні взагалі чесного висвітлення роботи парламенту, навіть в слові ...*(Не чути)* телеканалу "Рада" це будує підвалини такі дуже серйозні автократії в Україні. Ви знаєте, війна триває, точно, не з 24 лютого, вона триває з 2014 року. І в найтемніші часи війни 2014, 2015 років нам разом вдавалося будувати при цьому демократичне суспільство, не скатуючись в такі підвалини тоталітаризму. От мені здається, саме за це сьогодні й воює теж

Україна, що ми воюємо проти Росії, яка на нас напала, і ми воюємо за наші цінності. І свобода слова, демократія – це є абсолютна цінність.

І, вибачте, якщо парламент 364 голосами приймає спільну заяву про підтримку свободи слова, але після цього нічого не відбувається в марафоні... Як може в загальному марафоні іти Байрактар News "95 кварталу", при цьому абсолютно виключені звітти бути всі парламентські фракції, які сьогодні працюють спільно на державу? Ніхто сьогодні не дозволяє собі критику влади, ніхто сьогодні собі не дозволяє політичних дебатів, політика виключена з нашого дискурсу, є тільки державницька позиція, але все це так само виключено з інформаційного простору, це є дуже серйозні загрози свободі слова, демократії, нашої європейськості.

І от я вважаю, що якщо не виконана навіть постанова Верховної Ради, за яку ми разом голосували попереднього засідання 364 голоси, це і нівеляція парламенту, обнуління парламенту, що є величезною загрозою демократії.

Тому, дискутуючи сьогодні про гібридні загрози, ми повинні усвідомлювати, що вони існують і в самій Україні. І я закликаю, щоби в наших спільних рішеннях от саме був заклик повернути три телеканали, не робити жодних ризиків свободі слова в Україні, об'єднатися навколо захисту цінностей, які сьогодні є спільними. Я переконана, для Офісу Президента, для Кабміну, для парламенту це – демократична Україна, яка є ключовою загрозою сьогодні Росії тоталітарній. І тут у нас не може бути розночтений, поділу на владу і опозицію, на якісь політичні команди.

Дуже дякую, колеги.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Ірина.

Пані Ліза, будь ласка, вам слово. І будемо підводити підсумки.

БОГУЦЬКА Є.П. Дивіться, сьогодні вже лунала така думка, я повністю її підтримую, я б розширила це питання від просто російської пропаганди саме до російського інформаційного тероризму. Тому що ми маємо включати

не просто те, як Росія поводить ся зараз, під час війни, до України, а взагалі навіть до інших держав, спотворюючи історичні факти. Це стосується не тільки України, це стосується і Грузії, і Казахстану, і Молдови, і навіть Білорусі, і інших держав. Ми пам'ятаємо, коли Президент Путін приїхав до Макрона і сказав, що Ганна Ярославівна – це російська, мовляв, княгиня, то Макрон сам його поправив і сказав: "Ні, українська". Тобто це йде взагалі назовні, і ми маємо цьому протистояти.

Чому саме це тероризм? І чому це саме терористична зброя? Я б навіть сказала, що це терористична зброя масового ураження. І мені здається, що настільки масового, що більш масовішого озброєння не існує в усіх країнах, тому що ця зброя діє на свідомість громадян. І підпадають під це дуже велика кількість, набагато більша, ніж під ядерну зброю.

Далі що відбувається. Відбувається не просто те, що спотворюється свідомість громадян в Росії, на сьогодні ми маємо вже психоз саме, індуцируваний масовий психоз, коли 80 відсотків, ну, може, були якісь приписки, може, не 80, але точно більше половини росіян не просто підтримують цю агресію - вони просто пишуться ненавистю до українців. Це йде приниження однієї нації за рахунок іншої нації. Розумієте, це набагато ширше питання, ніж пропаганда. Мені здається, що пропаганда є саме елементом інформаційного тероризму. І це може відбутися в будь-яких країнах, тому що це, як кажуть, така первинна війна, за якою йде вже агресивна війна з іншим озброєнням, з важким озброєнням і так далі. Ми це все бачимо, що відбувається зараз в Україні, воно все може бути в інших країнах.

Тому, мені здається, що більш ширше питання, воно більш, скажімо, це питання розлагає на багато складових, яке повністю відображає те, що саме є російською зброєю масового ураження як інформаційна зброя. Це все, що я хотіла сказати.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, колеги.

Якщо я не помиляюся, я не бачу більше піднятих рук, дозволю собі почати підводити підсумки і тоді дам слово двом колегам керівникам комітетів.

Моя пропозиція, колеги, наступна. Не відмовлятися від ідеї звернення, трішки його доопрацювати. І зараз спробую озвучити, що, мені здається, що було би важливо, щоб воно мало ще додатково включати. А окремим рішенням, там, де ми маємо з вами заплановані наші рішення, ухвалити рішення, що трьома нашими комітетами напрацювати, ініціювати ґрунтовну цю постанову Верховної Ради України, в якій якраз би, так як звучало він пана Микити і те, що говорив пан Богдан, максимально врахувати вже такі глибші напрацювання, які би включно, скажімо, з цими юридичними моментами, які би мали включати і розробку, напевно, взагалі світового законодавства, нового міжнародного законодавства стосовно додаткових... протидії, додатковій протидії дезінформації, пропаганді, маніпуляціям і цьому інформаційному, якщо хочете, тероризму чи war of aggression.

Я би пропонувала, щоб у наші звернення обов'язково додатково ввійшли ці компоненти, які звучали, що потрібно посилювати санкції як стосовно інституцій російських, так і індивідуальні санкції, і санкції проти членів родин російських пропагандистів. І це включити таким окремим блоком. Поза тим, мені видається важливим якраз звернення уваги на необхідність виключення з супутникових мереж і супутникових можливостей російських каналів. І ось тут на пропозицію я би додавала сюди промоція українських мовників. Мені здається, тут було б це теж доречним.

Як на мене, обов'язково потрібно дійсно звернути додаткову увагу в нашому зверненні на зовні... (зараз, вибачте) якимось окремим компонентом те, що оця боротьба з російською пропагандистською машиною вона не має нічого спільного з боротьбою проти свободи слова. І це точно не є відображенням там плюралізму думок, надання їм додаткових інформаційних майданчиків, інформаційних платформ.

Поза тим, я думаю, що потрібно зробити якраз референс до цього престуру в Маріуполь міжнародних медіа, засудивши організовані ці псевдо престури, які організуються державною машиною російською, і закликати через наших колег політиків закликати звертатися до їхніх медіа, поважних медіа, які претендують на звання медіа, не брати в цьому участі.

І можливо, можливо, якимось чином окреслити те, що потрібно розробляти, що потрібно створювати можливості для розробки нового оцього міжнародного регулювання щодо протидію злочинам проти людяності, до яких причетні в тому числі пропагандисти. Це щодо звернення.

А що стосується нашого спільного рішення трьох комітетів, то в нас воно складалося з трьох пунктів, то я би пропонувала зробити наступне.

Перший пункт розділити на два, тобто звернутися до РНБО та Нацради з питань телебачення і радіомовлення щодо, дійсно, зупинки тих телеканалів, які на місцевому рівні продовжують бути афілійовані з кремлівськими наративами, з кремлівськими політиками, зокрема такі точно є на Закарпатті, я переконана, що і в інших регіонах теж є, можемо включати конкретний перелік. Але, я думаю, що, дійсно, саме РНБО має всі можливості проаналізувати, хто це є, а не нам виступати з такою деталізацією.

Другим пунктом трошки відокремити, щоб, дійсно, звернутися до РНБО, Кабміну і нацрегулятора щодо сприяння мовлення телеканалів з державницькою позицією. Там не йшлося, пане Богдане, про патріотичну, йшлося про державницьку позицію на якомога більшій території України і забезпечити до них безперешкодний доступ глядачів, так, як у нас тут ішлося. І, власне кажучи, тут десь може зробити референс до того, що Україна є демократичною державою і, дійсно, сьогодні ми всі разом боремося за те, щоб Україна далі була флагманом не тільки боротьби за демократію, а і укріплення демократичних процедур, і демократичних принципів тут в Україні.

Мені здається, стосовно третього, там, де ми звертаємося до Кабінету Міністрів щодо можливості фінансування, може, варто дослухатися до того,

про що говорив пан Тарас, і не звертатися про фінансування фактчекінгових ініціатив, а саме розробки і фінансування залишити тільки освітніх програм з медіаграмотності, медіагігєни і критичного мислення в закладах освіти, ось на цьому зробити акцент.

Поза тим, четвертим пунктом звернутися, можливо, до Кабінету Міністрів, щоб ініціювати, може, на рівні Кабміну перемовини міжнародні щодо отримання фінансування на той запис тих речей, про які говорила пані Наталія Лигачова, ось цього документування злочинів інформаційних по суті, не знаю, як це правильно сформулювати, це як у вигляді ідеї.

Поза тим, звернутися до Голови Верховної Ради України, як п'ятим пунктом, підписати якомога швидше законопроект 7214 як частини якраз оцього визнання Росії країною-агресором... країною-терористом. Тим більше, що зараз ми готуємо проект Постанови про звернення до Конгресу Сполучених Штатів, щоб вони внесли їх у перелік країн-терористів, то очевидно, ми би мали мати вже цей законопроект підписаний і не тільки Головою Верховної Ради, а і Президентом України, і щоб далі працювати.

Ну, і п'ятим пунктом як рішення, оце щоб ініціювати комітетами та спільну постанову Верховної Ради з протидії дезінформації. Ну, якось приблизно так.

Будь ласка, пане Микита, пане Олександр.

ПОТУРАЄВ М.Р. Після Олександра. Я після тебе.

МЕРЕЖКО О.О. Дуже дякую.

Я, власне, хотів би підтримати пропозицію Богдана Васильовича стосовно, ну, з огляду на масштаби цієї проблеми, масштаби цього питання, то дійсно, було б дуже добре зробити спеціальну постанову Верховної Ради. Я це підтримую.

Єдине, що я хотів би додати, що в межах компетенції нашого комітету вони торкаються зовнішньополітичних питань, і в нашу компетенцію не

входять питання регулювання статусу або телевізійних каналів всередині країни. Тобто це питання комітету, прерогатива Комітету інформаційної політики.

Я хотів би теж подякувати колегам за те, що, знаєте, настільки цікава відбулася дискусія і одразу з'явилися конкретні ідеї і конкретні пропозиції. Наприклад, я вважаю, що треба ініціювати принаймні дві речі. По-перше, в рамках ПАРЄ треба розглянути, провести слухання і прийняти резолюцію, англійською мовою я навіть сформулював: control Russian propaganda Europe, тобто протидія російської пропаганди в Європі. Це перше. І це те саме треба ініціювати через наших колег західних партнерів, наших прихильників і друзів в Європейському парламенту. Теж треба щоб вони прийняли аналогічну резолюцію, спрямовану на боротьбу з російською пропагандою.

Буквально декілька слів про тероризм. Ну, я особисто вважаю, що можна кваліфікувати як тероризм, але є аргументи "за", і аргументи "проти".

Аргумент "за" такий. Була Женевська декларація про державний тероризм, і там в переліку актів такого державного тероризму і входило поняття дезінформації. Тобто це можна розглядати. З іншого боку, традиційно поняття "тероризм" розглядається в національному законодавстві, в кримінальному законодавстві як застосування фізичної сили або збройної сили проти людей. Тобто тут...

І ще є одна проблема: немає загальноприйнятого поняття "тероризм", як це не дивно, на міжнародному рівні. Тому що, як кажуть деякі політологи, one country's terrorist is another country's freedom fight. З огляду на політизованість цього питання, то в рамках міжнародного права універсальної конвенції, універсального поняття, на жаль, немає.

Я хотів би ще сказати, що я колись, знаєте, в часи своєї буремної, бурхливої молодості викладав такий предмет в Католицькому університеті імені Івана Павла II в Польщі, який так і називався польською мовою *przeciwdziałanie propagandzie i manipulacji*. Іншими словами, протидія пропаганді і маніпуляціям.

Тобто я колись намагався зрозуміти, що це за явище, і те, що я спостерігаю зараз, я бачу ці прийоми, які застосовує російська пропаганда на іноземних телеканалах. Один з цих прийомів я назвав "релятивізація правди". Тобто вони кажуть так, я бачу це з боку індійських колег, дипломатів, вони кажуть, про події в Бучі, вони кажуть, так, є те, що говорить Україна, є те, що говорить Росія, а правда вона може десь посередині або невідомо де. Тобто це релятивізація злочинів Росії, і вони свідомо це роблять.

Тому що ми маємо усвідомлювати, що є два види російської пропаганди: перше – це *hards propaganda*, яка існує в самій країні. І Росія, вона перетворилась з цієї точки зору на тоталітарну секту, де використовується принцип Геббельса, який виявився дуже ефективним: якщо постійно повторювати неправду, то на рівні підсвідомості людина починає в це вірити, якщо це постійно робити в такому замкненому колі. Тому дійсно відбувається така психологічна редукція, Ліза Богуцька дуже слушно відзначила. Але для Заходу вони формують *soft propaganda*, тобто це пропаганда, яка спеціально підлаштована під особливості світосприйняття і менталітету західного споживача інформації. Вони це роблять. Тобто нам треба боротися з цими різними видами російської пропаганди і зважати на те, що на Заході вони використовують більш такі тонкі методи. Але це не робить цю пропаганду менш небезпечною, навпаки, така замаскована пропаганда, вона навіть більш небезпечна.

Дякую, колеги.

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, колеги, я, значить, буду десь, можливо, повторюватися, але це і добре, що ми звернули увагу на одні і ті самі речі.

Значить, що я виокремив для себе, що має бути, на мій погляд, включено в текст звернення наших трьох комітетів.

Ну, перше, це питання санкцій проти російських медіа, включно з персональними санкціями, значить, проти людей, які там працюють. Значить, єдине, що я помітив для себе, про це вже колеги, якщо я не помиляюсь і, не

помиляюсь, Ірина Геращенко про це згадала. Значить, я спробую визначити, колеги, таку історію. Ми, в принципі, можемо це робити, бо це політична заява, тобто вона не має бути там бездоганною юридично. Я би сюди додав би те, що я от зараз занотував собі як медіа-діячів.

Про що я кажу? Значить, сумнозвісний Тимофій Сергійцев, автор тексту "Що нам робити з Україною", як він може бути охарактеризований? Він, на відміну від його колеги і товариша Дмитра Кулікова, не так часто з'являється в етерах пропагандистських шоу, але теж з'являється. Вони обидва, і Сергійцев, і Куліков, є точно медіадіячами, як і багато там так званих експертів. Але щодо Кулікова і Сергійцева, я просто знаю, що вони володіли, так само як Соловйов, віллами в Італії, і вони точно мали подвійне громадянство. То вони мають бути під санкціями як люди, які теж розпалювали цю ворожнечу, закликали до геноциду фактично, до актів геноциду, тероризму і військових злочинів.

Тому медійні санкції включно з технологічними, щоб дійсно російські медіа не лише були відключені від каналів доставки сигналу, але також щоб вони були обмежені в доступі до технологічного обладнання. Також персональні плюс (спробую це виписати коректно) персональні санкції проти медіадіячів російських.

Далі. Дійсно, наш закон... Давайте зараз до цього повернемося в спільному рішенні комітетів, чи будемо ми акцентувати на необхідності підписати закон 7214, бо, дійсно, ми в такій доволі двосмисленій ситуації знаходимося, бо якби він був вже підписаний, то це вирішило би частину проблем. Можемо в рішенні це зацентувати, зацентувати на цьому. Можемо просто... У нас тут три голови комітетів зараз знаходяться, ми всі члени Наглядової ради, не голосуючі, правда, але члени Наглядової ради, можемо це Наглядовій раді поставити питання, можемо в рішення записати.

Але це, дійсно, важливо. Чому? Тому що якби у нас 7214 підписаний, то можна було би більш коректно і простіше виписати оцю історію. У нас, правда, в 7214 не визначалася... тобто визначалася Росія загалом як держава-

терорист і не визначалися її інституції як терористичні інституції. Ми про це говорили з Володимиром В'ятровичем, і тоді дійшли до висновку, що якщо ми визнаємо державу-терористом в цілому, то її державні інституції теж фактично визнаємо терористичними організаціями. Бо... ну, це у мене була така ідея, якщо ми це вже випикуємо, то, можливо, варто в цьому ж законі визнати армію Росії терористичною організацією, там ГРУ Росії, ГРУ Міністерства оборони Росії – терористичною організацією, Росгвардію – терористичною організацією, Следком там і так далі по списку, ми розуміємо, да, терористичними організаціями. Але ми після дискусії нашої внутрішньої в комітеті ми вирішили цього не робити.

І це насправді зараз до чого призводить? Інформаційний тероризм, про що ми зараз з вами говорили. От як це виписати? У мене зараз... я не прошу, щоб зараз ми почали дискусію, ми вже багато часу працюємо. Значить, як виписати? Визнати РФ державою-спонсором інформаційного тероризму чи визнати РФ в тексті, це не про постанову я зараз кажу майбутню, це про звернення, чи державою - інформаційним терористом. Але такого немає визначення ніде, щоб держава - інформаційний терорист. Це поки проблема. Це поки проблема. Хоча це треба виписати, бо якщо ми зможемо це зробити, то ми тоді зможемо вимагати визнавати також від наших західних колег російські медіа державні або контрольовані державою, а там взагалі-то не залишилося на федеральному рівні інших, теж терористичними організаціями. Чому?

Ну, тут я не знаю. Олександр, тут ще треба буде порадитися.

Був врешті прецедент міжнародного трибуналу, я ж не помиляюся, наскільки я пам'ятаю, з геноциду в Руанді. Був же? Був. Чи можемо ми якось використати цей прецедент і ті формулювання, які там були? Я думаю, що можемо. Бо ми ж стикаємося з тим самим, тільки в більших масштабах, ніж навіть це було в Руанді, що там одне радіо тисяча пагорбів, більш нічого. Значить, а тут машина державна або контрольована державою протягом багатьох років говорила про, погрожувала знищенню незалежності не лише ж

України і вони ж це продовжують робити, погрожують знищенню незалежності і суверенності країн Європейського Союзу, НАТО зокрема, Країни Балтії всі, знищенню незалежності Грузії, Молдови, Казахстану не в перший раз погрожують, Казахстан член ОБСЄ. Ну, для мене це важливо, до речі, я б це використовував би. Приниження інших етнічних спільнот і інших націй, возвеличення лише так званої російської нації, приниження діячів політичних і так далі, і так далі.

Ну, і, звичайно, зараз вже просто відверті, відверті абсолютно вже неприховані заклики до знищення українців фізичного. До речі, вони лунають, ці погрози лунають і в бік інших націй знов-таки і зокрема тих, що є в ЄС і НАТО. Ну, тому, так, світ на це заплющував очі багато років, але, як з'ясувалося, те, що вони говорили це те саме, що вони і збиралися робити, і роблять. Тому, ну, от я ж кажу, що це треба якось коректно виписати, в постанові точно це буде дуже-дуже важливо виписати коректно. В зверненні можемо використовувати політичну риторику, на щастя.

Значить, точно, да, я підтримую, колеги, абсолютно, що там має бути заклик, я отак це вже виписав, заклик щодо неприпустимості участі представників незалежних там закордонних або там міжнародних медіа у організованих Росією медіа-заходах. І тут у мене теж єдине є таке внутрішнє зауваження. Бо, якщо ми так просто напишемо, то це буде трохи дивно виглядати, що, наприклад, західні журналісти, які все ж такі є, ще працюють в Москві, ну, якщо їм не брати участі в прес-конференціях там Пескова чи там того клятого Путіна, ні. Тому я отак для себе виписав: неприпустимість участі в медіа-заходах на тимчасово окупованих територіях України. Хоча, ну, це, звичайно, на жаль, не створює таких перешкод, що якщо вони організують якийсь захід на території Росії з тими людьми, яких вони в насильницький спосіб депортували з України в Росію, якісь будуть робити там пропагандистські заходи і будуть запрошувати міжнародні медіа туди. Я подумаю, чи можна це виписати краще. Ну, от точно "на тимчасово окупованих територіях України" – це точно, сто відсотків. Як там значить

уберегтися від таких можливих провокацій, поки я не знаю. Це, значить, що стосується тих доповнень, які я вважаю важливими до звернень.

Що я пропоную зараз ставити на голосування? Іванна Орестівна, Олександр, що я пропоную, я пропоную ставити на голосування звернення і рішення в редакції комітетів, щоб ми зараз проголосували. Далі технічно, якщо є згода всіх колег, які зараз присутні на Zoom. Ми в себе в комітеті робили таким чином, щоб не переголосовувати зайвий раз, і я просив би, звичайно, колеги, оскільки вирішили і ми погоджуємося, звичайно, щоб ми зводили редакцію, щоб наш комітет саме зводив редакцію, я просив би мені направляти всі ваші пропозиції, які сьогодні лунали, свої я озвучив, я буду над цим працювати. Давайте сьогодні до кінця дня, щоб завтра я звів в редакції комітетів звернення і рішення, а далі кожен з голів наших комітетів кидає остаточні версії в чати комітетів, і ми просто голосуємо за принципом плюс-мінус, просто в чаті голосуємо, навіть не збираючи комітет. Це просто підтвердження згоди з редакцією у комітеті. Оце моя така пропозиція, колеги.

ГОЛОВУЮЧА. Ваша пропозиція приймається в такий спосіб і пропоную так і ставити це на голосування.

До речі, стосовно пропозицій, то я б просила мої пропозиції, там відповідно до стенограми і врахувати, або якщо це потрібно додатково оформити. Скажіть мені, пане Микита, ви можете в робочому порядку...

ПОТУРАЄВ М.Р. Я єдине, що попросив би, можливо, в режимі таких коротеньких нотаток, бо насправді засідання виявилось дуже продуктивним, але дуже довгим. Ми ж зараз всі страждаємо від того, що і кількість працівників секретаріатів трохи скоротилася, зрозуміло, з яких причин, що чоловіків багато вже на фронті...

ГОЛОВУЮЧА. Добре.

ПОТУРАЄВ М.Р. Якщо, будь ласка, я буду дуже вдячний, мені було б трохи простіше з цим працювати.

І, звичайно, знову закликаю до колег з NGO і, ясно, що колег народних депутатів, будь ласка, ви ж знаєте всі мої контакти, я це все буду збирати, зводити таким чином, щоб ми вже завтра отримали зведені версії, щоб ми завтра в чатах комітетів підтвердили це наше рішення сьогоднішнє.

ГОЛОВУЮЧА. І нам, напевно, треба окремим пунктом рішення ще там звернутися до МЗС, розповсюдити це, допомогти нам розповсюдити відповідно по парламентським асамблеям і по національним парламентам.

ПОТУРАЄВ М.Р. Так. Іванна Орестівна, якщо ваша ласка, тоді помітьте в своїх пропозиціях.

ГОЛОВУЮЧА. Добре.

ПОТУРАЄВ М.Р. І от що я забув, до речі, звичайно, що там в рішенні, я точно знаю, яка зараз у нас там ситуація важка з фінансуванням цієї діяльності. Я там буду виписувати, з вашого дозволу, колеги, таким чином, щоб звернутися до Кабінету Міністрів з пропозицією, я випишу це, поставити це питання на переговорах з країнами-донорами України про необхідність фінансування цієї діяльності.

ГОЛОВУЮЧА. Можна так, приблизно.

ПОТУРАЄВ М.Р. Я можу сказати.

ГОЛОВУЮЧА. Принаймні на найближчий рік.

ПОТУРАЄВ М.Р. В нашій сфері, колеги, ми зараз просимо гроші на все. Було вже декілька секвестрів, в нашій сфері ми зараз просимо гроші окремо, щоб нам почали фінансувати бібліотечну справу, відновлення музеїв, взагалі нашу поточну діяльність. У нас зараз в нашій сфері просто грошей немає, ми просимо, прямо просимо...

ГОЛОВУЮЧА. Я думаю, що ніхто не буде заперечувати, щоб...

ПОТУРАЄВ М.Р. Країни-партнери і донори, щоб нам фінансували оці наші напрямки.

ГОЛОВУЮЧА. Колеги, тоді пропоную з урахуванням цієї всієї дискусії, з урахуванням озвучених і пропозицій, і підсумків, і пропозицій з боку і міністерства, і державних центрів, і громадських організацій, і дискусій парламентарів винести так, як запропонував пан Микита Потураєв, на затвердження. Проект звернення у редакції комітетів до міжнародної спільноти і проект спільного рішення комітетів так само в редакції комітетів. І йти за тим шляхом, яким Микита після того, як зведе все до купи наші пропозиції, перезатвердити це в чатах комітетів.

Я прошу, спочатку звертаюсь до членів нашого комітету, прошу голосувати за такий проект рішення. Я – за.

Прожу, колеги.

ВІНТОНЯК О.В. Вінтоняк – за.

НАЛИВАЙЧЕНКО В.О. Наливайченко – за.

ЛЮБОТА Д.В. Любота – за.

ГАЛАЙЧУК В.С. Галайчук – за.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую. У нас є п'ятеро. У нас це одностайне рішення.
Дякую.

Пане Олександрє, ваш комітет.

МЕРЕЖКО О.О. Тоді прошу, колеги, голосувати. Хто за те, щоб підтримати цю пропозицію? Я – за.

Далі, колеги, будь ласка.

ІОНОВА М.М. Іонова – за.

ЯРЕМЕНКО Б.В. Я не розумію, який текст, тому пропозиції є, зміни будуть. Я не можу голосувати "за", не розуміючи фінального тексту. Я утримався.

МЕРЕЖКО О.О. Так, колеги, будь ласка, хто ще? Колеги?

ГОЛОВУЮЧА. Бачите, ваші колеги не такі організовані, не готові сидіти 2,5 години на засіданні комітету.

МЕРЕЖКО О.О. На жаль, я..

_____. Я би попросила не обобщать...

МЕРЕЖКО О.О. Ми не можемо прийняти рішення, в нас кворуму немає просто...

В'ЯТРОВИЧ В.М. Микито, давайте ми пробуємо.

ГОЛОВУЮЧА. У нас є кворум.

ПОТУРАЄВ М.Р. У нас буде така ситуація. Я отримав повідомлення. Я розумію, що, можливо, не суперкоректно, але є персональне повідомлення: Кравчук попросила зарахувати її голос "за", і Павло Сушко, він у Харкові зараз, там обстріли, не дуже добре із зв'язком. Він був спочатку, пам'ятаєте, він теж поросив зарахувати його голос "за". Так що у мене є два особисті...

СУШКО П.М. Сушко – за.

В'ЯТРОВИЧ В.М. В'ятрович – за.

ПОТУРАЄВ М.Р. А, от Павло Миколайович, бачите, включився.

Павло Миколайович, ти там обережно. Ми знаємо, який ти патріот комітету, але обережно, будь ласка, у Харкові, добре?

СУШКО П.М. Дякую.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую.

Давайте, голосуємо, колеги, тоді. Потураєв – за.

В'ЯТРОВИЧ В.М. В'ятрович – за.

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л. Княжицький – за.

КРАВЧУК Є.М. *(Не чути)*

ЛЕРОС Г.Б. Я – за, я – за.

КОНСТАНКЕВИЧ І.М. Констанкевич – за.

БОГУЦЬКА Є.П. Богуцька – за.

ФЕДИНА С.Р. Федина – за.

ЛЕРОС Г.Б. Дивіться, які ми броньовані авто беремо.

ПОТУРАЄВ М.Р. Так, супер.

СКРИПКА Т.В. Скрипка – за.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, Таню, дякую, Тетяно.

Ну, колеги, у нас все нормально, у нас голоси є.

ГОЛОВУЮЧА. У нас два рішення...

РУДЕНКО О.С. Вибачте, чуєте мене? Руденко – за.

ГОЛОВУЮЧА. Так, чуємо.

Прекрасно, дуже дякую, колеги.

Я сподіваюся, що в режимі ось цього погодження, пан Олександр зможе отримати погодження і своїх членів комітету після того, як побачать вони це спільне рішення. Але ми з вами маємо двома комітетами повністю затверджене це рішення.

Дуже дякую. Дякую всім за продуктивну роботу. Прошу, як попросив пан Микита, скинути додаткові пропозиції і напрацювання йому сьогодні до кінця дня. І відповідно завтра, сподіваюся, що ми погодимо остаточний текст і рішення наше спільне комітетів.

Дякую, колеги. Дякую. До зв'язку і до зустрічі. Дякую всім присутнім, хто долучився.